

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo komunikacija i prometa
Direkcija za civilno zrakoplovstvo

A

C

D

H

B

**PRAVILNIK O UVJETIMA I NAČINU
IZDAVANJA POTVRDE ZA PRUŽANJE
USLUGA IZ ZRAKA**

BHDCA

Datum: 12. ožujak 2007.g.
Referentni broj: 02-292.4-231-1/07
Jezik: hrvatski

Temeljem članka 16. i 61. stavak (1) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", broj 32/02), članka 6. stavak (1), članka 7. stavak (2) i članka 11. stavak (3) Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 2/04), generalni direktor Direkcije za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine donosi

PRAVILNIK

O UVJETIMA I NAČINU IZDAVANJA POTVRDE ZA PRUŽANJE USLUGA IZ ZRAKA

DIO PRVI - OPĆE ODREDBE

Članak 1.

(Predmet)

Ovim Pravilnikom se propisuju opća pravila, uvjeti i način izdavanja, izmjena, dopuna i obnavljanja potvrde za pružanje usluga iz zraka kao i druga pitanja od značaja za pružanje usluga iz zraka.

Članak 2.

(Primjenjivost)

(1) Ovaj Pravilnik se primjenjuje na operacije pružanja usluga iz zraka koje se obavljaju za nadoknadu ili najam, a koje se:

- a) vrše sa civilnim zrakoplovom upisanim u Registar zrakoplova Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH), odnosno sa zrakoplovom upisanim u registar druge države i ako je izvršen prijenos operativne kontrole sukladno sa člankom 83. bis Čikaške konvencije;
- b) vrše od strane nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka koji ima poslovno sjedište u BiH;
- c) vrše unutar teritorijalnog suvereniteta BiH.

(2) Odredbe ovog Pravilnika nisu primjenjive na operacije pružanja usluga iz zraka koje se vrše:

- a) u cilju obuke u letenju kada je to regulirano zahtjevima Zajedničkih zrakoplovnih propisa o izdavanju dozvola zrakoplovnom osoblju (*Joint Aviation Regulations -Flight Crew Licencing - JAR FCL*) ili drugim važećim propisima;
- b) za sportske i rekreacijske letачke aktivnosti, osim kada se vrše za nadoknadu ili najam;
- c) za sopstvene potrebe, a ne za nadoknadu ili najam.

(3) Lice koje pruža usluge iz zraka može da odstupa od odredbi ovog Pravilnika u slučaju pružanja pomoći u izvanrednim prilikama i za opće dobro.

(4) U slučaju iz stavka (3) ovog članka lice koje pruža usluge iz zraka je dužno da u roku od 10 dana od dana odstupanja, pošalje Direkciji za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BHDCA) izveštaj o izvršenim aktivnostima zrakoplova, uključujući opis operacija i razloge.

Članak 3.

(Pojmovi)

Pojmovi upotrebljeni u ovom Pravilniku imaju sljedeće značenje:

- a) Komercijalni zračni promet; operacija zrakoplovom koja uključuju prijevoz putnika, robe ili pošte za obeštećenje ili najam.

-
- b) Pružanje usluga iz zraka; operacija zrakoplovom u kojoj se zrakoplov koristi za posebne usluge kao što su izbacivanje kemikalija iz zraka, ispitivanje iz zraka, osmatranje iz zraka, izgradnja pomoću zrakoplova, reklamiranje i saopćavanje iz zraka, proizvodnje zračne turbulencije, pružanje usluga u izvanrednim prilikama, vuča jedrilica, aeromiting i izbacivanje padobranaca.
- c) Operator; fizičko lice, organizacija ili poduzeće angažirano ili nudi da se angažira u operacijama zrakoplova.
- d) Član posade; osoba na civilnom zrakoplovu uposlena od operatora i raspoređena na određenu dužnost tijekom leta.
- e) Član letačke posade; osoba sa letačkom dozvolom čija je dužnost vezana za upravljanje zrakoplovom tijekom leta.
- f) Član kabinske posade; osoba sa dozvolom ili ovlaštenjem koja u interesu sigurnosti putnika obavlja dužnosti koje mu odredi operator ili vođa zrakoplova.
- g) Pretpoletni pregled; pregled koji se obavlja prije leta radi osiguranja sposobnosti zrakoplova za namjeravani let. Pretpoletni pregled ne uključuje otklanjanje kvarova.
- h) Odobreni standard; standard kvalitete rada, izvedbe i održavanja koji je odobrila BHDCA.
- i) Održavanje; pojedinačni zahvat ili kombinacija remonta, popravke, zamjene pri pregledu, izmjene ili otklanjanja kvara na zrakoplovu i/ili komponenti zrakoplova.
- j) Modificiranje; izmjena zrakoplova i/ili zrakoplovne komponente sukladno sa odobrenim standardom.
- k) Remont; rekonstrukcija zrakoplova i/ili zrakoplovne komponente prilikom pregleda i zamjena sukladno sa odobrenim standardom kako bi se produžio radni vijek.
- l) Popravka; rekonstrukcija zrakoplova i/ili zrakoplovne komponente do dovođenja u ispravno stanje sukladno sa odobrenim standardom.
- m) Odobrena organizacija za održavanje; organizacija za održavanje odobrena sukladno sa JAR/Part-145 ili sukladno sa Odjeljkom M pododjeljak F (*Part M Subpart F*).
- n) Lista minimalne opreme (MEL); lista koja osigurava uporabu zrakoplova sa određenom neispravnom opremom, pripremljenoj od strane operatora u suglasnosti ili više restriktivnoj od glavne liste minimalne opreme uspostavljenoj za tip zrakoplova.
- o) Opasne materije; predmet ili supstanca koja je u stanju da prouzrokuje opasnost po zdravlje, sigurnost, imovinu ili okolinu i koja se nalazi na listi opasnih materija u tehničkoj instrukciji.
- p) Plan poslovanja; detaljan opis komercijalnih aktivnosti koje nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka namjerava obaviti u određenom vremenskom periodu s posebnim naglaskom na aktivnosti u svezi s razvojem tržišta i namjeravanim ulaganjima te kako će one utjecati na njegovo financijsko i privredno poslovanje.
- q) Financijski izvještaj; izvještaj o ostvarenim prihodima i rashodima u određenom vremenskom periodu u kojem su odvojeno prikazane aktivnosti vezane za pružanje usluga iz zraka od ostalih aktivnosti, te odvojeno prikazane profitabilne i neprofitabilne stavke izvještaja.

Članak 4.

(Klasificiranje pružanja usluga iz zraka)

Pružanje usluga iz zraka se dijeli na:

-
- a) Izbacivanje kemikalija iz zraka obuhvata slijedeće operacije zrakoplovom:
- 1) uništavanje insekata u poljoprivredi;
 - 2) sprečavanje širenja biljnih bolesti u poljoprivredi i šumarstvu;
 - 3) uništavanje korova i grmlja;
 - 4) uništavanje životinjskih štetočina;
 - 5) nanošenje gnojiva i trasirnih elemenata;
 - 6) uništavanje lišća;
 - 7) sjetva;
 - 8) zasijavanje oblaka radi izazivanja padavina;
 - 9) gašenje šumskih požara;
 - 10) obnavljanje ribljeg fonda i drugih životinjskih vrsta;
 - 11) gašenje požara u naseljenim mjestima.
- b) Ispitivanje iz zraka obuhvata slijedeće operacije zrakoplovom:
- 1) topografsko kartografisanje;
 - 2) geološka ispitivanja;
 - 3) očuvanje zemljišta i voda;
 - 4) ispitivanja u poljoprivredi;
 - 5) ispitivanja u šumarstvu;
 - 6) planiranje i razvoj gradova;
 - 7) arheološka ispitivanja;
 - 8) hidrološka ispitivanja;
 - 9) proučavanje svemirskog zračenja.
- c) Osmatranje iz zraka i nadgledanje obuhvata sljedeće operacije zrakoplovom:
- 1) nadzor usjeva, stada i poljoprivrednog zemljišta;
 - 2) nadgledanje šuma;
 - 3) ispitivanje životinjskog svijeta divljine;
 - 4) nadzor cestovnog prometa i javnih manifestacija;
 - 5) obalna straža i nadgledanje granice;
 - 6) meteorološka osmatranja;
 - 7) televizijska i filmska snimanja;
 - 8) nadzor građevinskih radova.

-
- d) Izgradnja pomoću zrakoplova obuhvata sljedeće operacije zrakoplovom:
- 1) izgradnja strujnih dalekovoda i željezničkih naponskih vodova;
 - 2) izgradnja cjevovoda;
 - 3) podizanje i premještanje opreme za bušenje;
 - 4) podizanje ograde;
 - 5) izgradnja i opremanje visokih zgrada;
 - 6) postavljanje montažnih građevina;
 - 7) izgradnja lakih mostova.
- e) Reklamiranje i saopćavanje iz zraka obuhvata sljedeće operacije zrakoplovom:
- 1) ispisivanje na nebu, vuča transparentata, izbacivanje letaka i objavljivanje pomoću zvučnika;
 - 2) radio i televizijska emitiranja.
- f) Proizvođenje zračne turbulencije obuhvata sljedeće operacije zrakoplovom:
- 1) sprečavanje stvaranja mraza;
 - 2) sprečavanje štete od snijega u šumama;
 - 3) rastjerivanje ptica sa usjeva i ribnjaka.
- g) Pružanje usluga u izvanrednim prilikama obuhvata sljedeće operacije zrakoplovom:
- 1) operacije traganja i spašavanja;
 - 2) izbacivanje ljudstva, hrane i ostalih potrepština.
- h) Vuča jedrilica, aeromiting i izbacivanje padobranaca.

Članak 5.

(Operativna direktiva)

- (1) BHDCA, u interesu sigurnosti, može donijeti operativnu direktivu kojom će određene operacije pružanja usluga iz zraka zabraniti, ograničiti ili učiniti zavisnim od ispunjenja određenih uvjeta.
- (2) Operativna direktiva obvezno sadrži:
 - a) razlog donošenja;
 - b) primjenjivost i dužinu trajanja;
 - c) obveze nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka.
- (3) Operativna direktiva je dopuna odredbama ovog Pravilnika.

Članak 6.

(Odgovornost nositelja potvrde)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je obavezan osigurati da su svi uposleni upoznati i da se pridržavaju Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine, podzakonskih akata i procedura prilikom izvođenja operacija pružanja usluga iz zraka, koje se odnose na obavljanje njihovih poslova.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je obavezan osigurati da su svi članovi posade upoznati i da se pridržavaju Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine, podzakonskim aktima i procedurama prilikom izvođenja operacija pružanja usluga iz zraka, koje se odnose na obavljanje njihovih poslova.

Članak 7.

(Minimalna oprema za let)

(1) Vođa zrakoplova ili drugi član posade, koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom, ne smije poletjeti sa zrakoplovom sa neispravnim instrumentima ili opremom osim ako:

- a) postoji lista minimalne opreme, odobrena od BHDCA, uključujući posebne odredbe za pojedinačne vrste operacija;
- b) postoji dokumentacija o tehničkoj ispravnosti zrakoplova koja je na raspolaganju pilotu sa mogućnošću unošenja podataka o neispravnosti instrumenata ili opreme;
- c) se zrakoplovom operiše u skladu sa svim primjenljivim uvjetima i ograničenjima sadržanim u listi minimalne opreme.

(2) U slučaju da ne postoji lista minimalne opreme ili se ne zahtijeva za određeni tip zrakoplova, vođa zrakoplova može poletjeti sa neispravnim instrumentima ili opremom ako:

- a) dio opreme ili instrumenata nisu potrebni za dobijanje potvrde o plovidbenosti ili se ne zahtijevaju za određenu vrstu operacija;
- b) dio opreme ili instrumenata se ne zahtijeva ovim Pravilnikom ili drugim važećim propisom za pojedinu vrstu operacija;
- c) dio opreme ili instrumenata se ne zahtijeva da bude ispravan operativnom ili direktivom za plovidbenost.

(3) Zrakoplovu sa neispravnim instrumentima ili opremom može biti odobreno polijetanje ukoliko postoji posebno odobrenje za let izdato od BHDCA.

(4) BHDCA neće, u bilo kojim okolnostima, dozvoliti otpočinjanje leta izvan ograničenja glavne liste minimalne opreme, ako ista postoji.

Članak 8.

(Dodatni članovi posade)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je obavezan osigurati da su članovi posade, koji nisu dio letačke ili kabinske posade, završili obuku i da su sposobni za obavljanje dodijeljenih dužnosti.

Članak 9.

(Traženje i spašavanje)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je obavezan osigurati da su značajne informacije koje se odnose na namjeravani let, a tiču se traženja i spašavanja, lako pristupačne i nalaze se u pilotskoj kabini.

Članak 10.

(Prijevoz sportskog oružja i municije)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je obavezan osigurati da se oružje koje se koristi kao dio pružanja usluga iz zraka koristi sukladno sa procedurama utvrđenim u Operativnom priručniku.
- (2) Vođa zrakoplova je obavezan poduzeti sve mjere kako bi bio upoznat o namjeri prevoženja sportskog oružja zračnim putem.
- (3) Prijevoz sportskog oružja i municije nije dozvoljen osim ako:
 - a) sportsko oružje i municija se koristi kao dio pružanja usluga iz zraka;
 - b) sportsko oružje i municija je smješteno na zrakoplovu na nepristupačnom mjestu za putnike tijekom leta. U slučaju da ne postoji odjeljak za prtljag, može biti smješteno u odjeljak za putnike samo po odobrenju vođe zrakoplova;
 - c) u slučaju vatrenog ili ostalog oružja koje sadrži municiju, isto mora biti ispražnjeno.
- (4) Municija za sportsko oružje može se prevoziti kao dio osobnog prtljaga, zavisno od ograničenja predviđenih ICAO Tehničkom Instrukcijom za prijevoz opasnih materija.

Članak 11.

(Način prijevoza osoba)

Vođa zrakoplova je obavezan poduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurao da se nijedna osoba ne nalazi u bilo kojem dijelu zrakoplova tijekom leta koji nije predviđen za smještaj putnika, osim ako je dozvoljen privremeni pristup bilo kojem dijelu zrakoplova i to u:

- a) svrhu poduzimanja radnje potrebne zbog sigurnosti zrakoplova ili bilo koje osobe, životinje ili robe;
- b) prostoru za smještaj tereta, koji je predviđen za pristup osoba dok se zrakoplov nalazi u letu.

Članak 12.

(Odgovornost člana posade)

- (1) Član posade je odgovoran za pravilno vršenje propisanih dužnosti koje se odnose na sigurnost zrakoplova i putnika.
- (2) Član posade je dužan izvijestiti o bilo kojem događaju sukladno sa odredbama Pravilnika o izvještavanju o događajima.
- (3) Član posade ne smije vršiti dužnosti na zrakoplovu:
 - a) pod utjecajem opojnih sredstava koji mogu utjecati na njegove sposobnosti na način suprotan sigurnosti letenja;
 - b) dok ne prođe razumno vrijeme nakon ronjenja u dubokim vodama;
 - c) nakon dobrovoljnog davanja krvi;
 - d) ako ima bilo kakvu sumnju u sposobnost vršenja dodijeljenih dužnosti;
 - e) ako zna ili sumnja da pati od umora, ili se osjeća nesposobnim u stupnju da let može biti doveden u opasnost.

(4) Član posade ne smije:

- a) otpočeti let ako je onesposobljen za vršenje dužnosti zbog posljedica konzumiranja alkohola;
- b) konzumirati alkohol tijekom leta.

Članak 13.

(Odgovornost i obveze vođe zrakoplova)

(1) Vođa zrakoplova je:

- a) odgovoran za sigurnost operacija zrakoplovom, sigurnost putnika i tereta na zrakoplovu tijekom leta i posebno za helikoptere za sigurnost operacija i putnika od momenta pokretanja rotora;
- b) dužan osigurati da su putnici upoznati sa mjestom izlaza u slučaju nužde, mjestom i načinom korištenja opreme u slučaju nužde;
- c) dužan zabraniti članovima posade obavljanje bilo koje aktivnosti tijekom kritične faze leta osim radnji koji su neophodne za sigurnost operacija zrakoplovom;
- d) dužan onemogućiti onesposobljavanje, isključenje ili brisanje podataka tijekom leta sa registratora podataka leta (ako takvi postoje);
- e) dužan onemogućiti onesposobljavanje ili isključenje uređaja za snimanje razgovora u pilotskoj kabini tijekom leta (ako takvi postoje), osim ako smatra da bi snimljeni podaci, koji bi inače bili izbrisani automatski, bili sačuvani za kasniju istragu nesreće ili incidenta;
- f) dužan osigurati da je izvršen pretpoletni pregled zrakoplova;
- g) odgovoran da osigura da neće otpočeti let ako je bilo koji član posade onesposobljen za vršenje dužnosti iz bilo kojeg razloga ili neće produžiti let dalje od prvog pogodnog mjesta za slijetanje u slučaju kada je sposobnost letачke posade značajno umanjena iz bilo kojeg razloga;
- h) dužan, u situacijama u slučaju opasnosti koje zahtijevaju trenutne odluke i postupke, poduzeti bilo koju radnju koju smatra potrebnom u datim okolnostima.

(2) Vođa zrakoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom, može odstupiti od važećih propisa i operativnih procedura u interesu sigurnosti letenja.

(3) O svakom kršenju propisa i operativnih procedura vođa zrakoplova ili drugi član posade, koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom, mora podnijeti izvještaj BHDCA o poduzetim aktivnostima u najkraćem mogućem roku.

Članak 14.

(Ovlaštenja vođe zrakoplova)

Vođa zrakoplova je dužan osigurati da se osobe koje se prevoze zrakoplovom ponašaju sukladno sa zakonitim komandama datim u svrhu osiguranja sigurnosti zrakoplova, osoba ili imovine.

Članak 15.

(Prenosivi elektronski uređaji)

Vođa zrakoplova je dužan poduzeti potrebne mjere kako bi osigurao da nijedna osoba ne koristi prenosive elektronske uređaje na zrakoplovu tijekom leta, koji mogu nepovoljno uticati na rad sustava i opreme zrakoplova.

Članak 16.

(Alkohol i narkotici)

Voda zrakoplova ne smije dozvoliti unošenje alkohola ili narkotika u zrakoplov, ili ukrcavanje osobe pod uticajem alkohola ili narkotika u mjeri da sigurnost zrakoplova ili putnika može biti ugrožena.

Članak 17.

(Ugrožavanje sigurnosti letenja)

Voda zrakoplova mora poduzeti razumne mjere kako bi osigurao da nijedna osoba nesmotreno ili nemarno ne postupa ili propusti da postupa:

- a) tako da dovode u opasnost zrakoplov ili osobe na zrakoplovu;
- b) tako da prouzrokuje ili dozvoli da zrakoplovom ugrozi bilo koju osobu ili imovinu na zemlji.

Članak 18.

(Potrebni dokumenti na zrakoplovu)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se na zrakoplovu nalaze sljedeći dokumenti:

- a) uvjerenje o registraciji;
- b) uvjerenje o plovidbenosti;
- c) uvjerenje o buci (ako je primjenljivo);
- d) dozvola za rad radio stanice;
- e) potvrda za pružanje usluga iz zraka;
- f) osiguranje prema trećim licima;
- g) nalog za let.

(2) Član letačke posade, na svakom letu, mora nositi važeću letačku dozvolu sa odgovarajućim ovlaštenjem za svrhu leta.

Članak 19.

(Priručnici)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se na zrakoplovu nalaze sljedeći priručnici:

- a) operativni priručnik;
- b) važeći letački priručnik za zrakoplov;
- c) lista minimalne opreme (ako je primjenljivo).

Članak 20.

(Dodatne informacije i obrasci)

Voda zrakoplova mora osigurati da se, ovisno o vrsti i rejonu operacija na zrakoplovu za svaki let nalazi:

-
- a) tehnička knjižica zrakoplova;
 - b) najavljeni plan leta, ako se zahtijeva za let;
 - c) obavještenje o bilo kojem posebnom teretu koji se prijevozi uključujući opasne materije;
 - d) odgovarajuće rutne, prilazne i odlazne karte aerodroma;
 - e) listu tereta i putnika, ako se zahtijeva za let;
 - f) obrasci za izvještavanje o događajima;
 - g) procedure i tablica vizuelnih signala u slučaju presretanja od vojnog zrakoplova;
 - h) bilo koje izuzeće za namjeravani let.

Članak 21.

(Pravo na inspekciju)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da osobe koje ovlasti BHDCA, u bilo koje vrijeme imaju slobodan pristup zrakoplovu.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se osobe koje ovlasti BHDCA, mogu nesmetano ukrcati i letiti na bilo kojem zrakoplovu.
- (3) U slučaju vršenja provjere u letu potrebna je prethodna najava.

Članak 22.

(Pristup dokumentaciji i evidenciji)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora:
 - a) osobi koju ovlasti BHDCA dozvoliti pristup tehničkoj dokumentaciji i evidenciji koja se odnosi na letačke operacije i održavanje zrakoplova;
 - b) dati na uvid dokumente i evidenciju, na zahtjev osobe koju ovlasti BHDCA.
- (2) Voda zrakoplova mora dozvoliti, osobi koju ovlasti BHDCA, pristup dokumentaciji koja se nalazi na zrakoplovu.

Članak 23.

(Čuvanje dokumentacije)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da originalni dokumenti ili kopije koje se čuvaju određeni period, budu evidentirani i sačuvani, čak i u slučaju prestanka rada dotičnog operatora.

Članak 24.

(Čuvanje, pristup i korištenje podataka sa regulatora podataka leta)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da:
 - a) u slučaju nesreće ili incidenta deaktivira regulator podataka leta i da se podaci sačuvaju;
 - b) podaci čuvani poslije nesreće u periodu od 60 dana u slučaju incidenta koji potpada pod obavezno izvještavanje, osim ako glavni istražitelj drugačije ne odluči.

-
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora, na zahtjev glavnog istražitelja, učiniti dostupnim sačuvane podatke sa registratora leta.
- (3) Podaci dobijeni sa registratora podataka leta i uređaja za snimanje razgovora u pilotskoj kabini se smiju koristiti samo za:
- a) istraživanje nesreće ili incidenta koji potpada pod obavezno izvještavanje;
 - b) u svrhu ispitivanja plovidbenosti ili održavanja zrakoplova koje vrši nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka.

Članak 25.

(Iznajmljivanje zrakoplova)

U slučaju iznajmljivanja zrakoplova od strane drugog nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka ili vlasnika, nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka, odnosno zakupac, će biti odgovoran za operacije i održavanje zrakoplova.

DIO DRUGI - UTVRĐIVANJE ISPUNJENOSTI UVJETA I NADZOR

Članak 26.

(Uvjeti za izdavanje potvrde za pružanje usluga iz zraka)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora operirati zrakoplovom u skladu sa uvjetima i specifikacijama operacija Potvrde za pružanje usluga iz zraka.
- (2) Podnositelj zahtjeva za izdavanje ili izmjenu potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan dozvoliti da osoba koju ovlasti BHDCA ispita sigurnosne aspekte predloženih operacija.
- (3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora imati organizacionu strukturu sposobnu da vrši operativnu kontrolu i nadzor za bilo koji let vršen pod uvjetima propisan specifikacijom operacija.
- (4) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora imenovati rukovodeću osobu koja je dovoljno stručna i može osigurati da se operacije i održavanje zrakoplova mogu financirati i izvršiti do prihvatljivog nivoa.
- (5) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se svaki let izvršava u skladu sa pravilima utvrđenim u Operativnom priručniku.
- (6) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora urediti odgovarajuće objekte za zemaljsko opsluživanje zrakoplova, bilo u sopstvenoj režiji ili uzimanjem pod ugovor.
- (7) Potvrda za pružanje usluga iz zraka će biti suspendirana, povučena ili će pojedine operacije biti ograničene, ako BHDCA utvrdi da nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka ne može vršiti sigurne operacije.
- (8) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je zrakoplov opremljen i da je posada kvalificirana sukladno sa zahtjevima za rejon i vrstu operacija.
- (9) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora se pridržavati zahtjeva za održavanjem zrakoplova sukladno sa važećim propisima.

Članak 27.

(Izdavanje, izmjena i važenje Potvrde za pružanje usluga iz zraka)

- (1) Potvrda za pružanje usluga iz zraka biti će izdata, izmijenjena i biti važeća ako je:

-
- a) izdato uvjerenje o plovidbenosti zrakoplova;
 - b) uspostavljena odgovarajuća organizacija;
 - c) uspostavljen sustav kvaliteta;
 - d) ispunjen propisani program obuke;
 - e) ispunjen propisani program za održavanje zrakoplova;
 - f) ispunjeni zahtjevi propisani članom 26. ovog Pravilnika.
- (2) Uvjeti koji su propisani za dobijanje Potvrde za pružanje usluga iz zraka važe i za produženje iste.
- (3) Potvrda za pružanje usluga iz zraka se izdaje na vremenski period od dvanaest (12) mjeseci.
- (4) Period naveden u prethodnom stavu može biti i kraći ukoliko operator to zahtijeva ili ukoliko BH DCA procijeni da će u propisanom roku od dvanaest mjeseci prestati ispunjenost nekog od propisanih uvjeta za izdavanje potvrde.

Članak 28.

(Administrativni zahtjevi)

- (1) Zahtjev za dobijanje, promjenu ili produženje potvrde za pružanje usluga iz zraka sadrži:
- a) puni naziv poduzeća i adresu;
 - b) opis planiranih operacija;
 - c) opis organizacione strukture;
 - d) ime i prezime rukovodeće osobe;
 - e) ime i prezime odgovornih osoba u poduzeću, uključujući osobe odgovorne za letačke operacije, sustav održavanja, obuku posade i zemaljske operacije sa njihovim kvalifikacijama i iskustvom u zrakoplovstvu;
 - f) operativni priručnik;
 - g) sustav održavanja zrakoplova: priručnik upravljanja organizacijom za kontinuiranu plovidbenost, kompanijski sustav održavanja, knjižicu tehničkog održavanja zrakoplova i kopiju ugovora između poduzeća i organizacije za održavanje zrakoplova;
 - h) broj zrakoplova.
- (2) Zahtjev za izdavanje, produženje ili izmjenu/dopunu potvrde za pružanje usluga iz zraka, uz svu potrebnu dokumentaciju koja se dostavlja u dva primjerka, podnosi se Direkciji za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine.
- (3) Zahtjev za dobijanje potvrde za pružanje usluga iz zraka se podnosi najkasnije 90 dana prije nadnevnika početka namjeravanih operacija.
- (4) Operativni priručnik se podnosi najkasnije 60 dana prije početka namjeravanih operacija.
- (5) Zahtjev za izmjenu/dopunu potvrde za pružanje usluga iz zraka se podnosi najkasnije 30 dana prije početka namjeravanih operacija.

-
- (6) Zahtjev za produženje važenja potvrde za pružanje usluga iz zraka se podnosi najkasnije 60 dana prije isteka nadnevnika važenja potvrde.
- (7) Ukoliko se zahtjev za produženje potvrde za pružanje usluga iz zraka podnese po isteku valjanosti istog, tada se smatra da je operator podnio zahtjev prvi put i provešće se postupak za prvo izdavanje potvrde za pružanje usluga iz zraka.
- (8) U slučaju da operator, poslije poništenja potvrde za pružanje usluga iz zraka, podnese zahtjev za dobijanje iste, smatraće se da je zahtjev podnešen prvi put i provešće se postupak za prvo izdavanje potvrde za pružanje usluga iz zraka.
- (9) BHDCA mora biti upoznata najmanje deset dana prije namjeravane zamjene rukovodeće osobe.
- (10) Izgled zahtjeva za dobijanje potvrde za pružanje usluga iz zraka dat je u Dodatku 6 ovog Pravilnika.

Članak 29.

(Izgled i sadržaj Potvrde za pružanje usluge iz zraka)

- (1) Potvrda za pružanje usluge iz zraka sadrži:
- a) puni naziv poduzeća i adresu;
 - b) nadnevak izdavanja i period važenja;
 - c) odobrene vrste operacija;
 - d) vrstu zrakoplova odobrenu za korištenje;
 - e) registracionu oznaku odobrenih zrakoplova;
 - f) odobreno područje operacija;
 - g) posebna ograničenja;
 - h) posebna odobrenja.
- (2) Izgled Potvrde za pružanje usluga iz zraka sa specifikacijama operacija dat je u Dodatku 9 ovog Pravilnika.

Članak 30.

(Upravljanje i organizaciona struktura nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora da uspostavi efikasnu strukturu upravljanja kako bi osigurao sigurno upravljanje operacijama zrakoplova.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da obrazloži BHDCA da je organizaciona struktura ogovarajuća i u skladu sa vrstom i obimom operacija.
- (3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora da odredi ključne osobe odgovorne za efikasno upravljanje poduzećem. Imena osoba, kao i opis njihovih dužnosti i odgovornosti, se treba nalaziti u Operativnom priručniku.
- (4) Osoba koja je imenovana kao ključna osoba od strane jednog nositelja potvrde, ne smije biti imenovana od strane drugog nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka, osim po odobrenju BHDCA.
- (5) Ako BHDCA odobri, više od jedne ključne pozicije može biti popunjeno sa jednom osobom.

(6) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da zaposli dovoljan broj članova posade za planirane operacije, koji su obučeni i provjereni u skladu sa zahtjevima ovog Pravilnika.

(7) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da zaposli dovoljan broj obučenog zemaljskog osoblja zavisno od prirode i obima operacija.

(8) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka, koji je ugovorom vezan za druge organizacije u smislu obezbjeđenja određenih sustava za održavanje, snosi odgovornost za održavanje zrakoplova i ima uvid da ta organizacija održava propisane standarde.

(9) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da angažuje dovoljan broj osoblja za nadzor operacija i održavanje zrakoplova zavisno od prirode i obima operacija.

(10) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da osigura da na matičnom aerodromu ima dovoljno radnog prostora u cilju olakšanja sigurnosti letaćkih operacija.

(11) Organizaciona struktura mora biti sposobna za brzu distribuciju operativnih instrukcija i ostalih informacija bez zakašnjenja.

(12) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora obezbijediti dovoljan broj priručnika i ostalih dokumenata svim uposlenim.

DIO TREĆI - OPERATIVNE PROCEDURE

Članak 31.

(Operativna kontrola i nadzor)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka vrši operativnu kontrolu i dužan je da uspostavi i održava metod nadgledanja letaćkih operacija.

Članak 32.

(Operativni priručnik)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka dužan je da obezbijedi Operativni priručnik za upotrebu i davanje smjernica zaposlenom osoblju.

Članak 33.

(Osposobljenost radnog osoblja)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je svo osoblje, određeno ili direktno uključeno u zemaljske ili letaćke operacije:

- a) adekvatno obučeno;
- b) demonstriralo sposobnost u izvršavanju dodijeljenih dužnosti;
- c) svjesno svojih odgovornosti i međupovezanosti radnih zadataka za obavljanje operacija u cjelini.

Članak 34.

(Uspostavljanje radnih procedura)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da uspostavi standardne radne procedure i instrukcije, za svaki tip zrakoplova, koje uključuju dužnosti osoblja za opsluživanje zrakoplova i letaćkog osoblja za sve vrste operacija na zemlji i u zraku.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da uspostavi sustav lista za provjeru (*check list*) koji koriste članovi letačke posade u svim fazama letačkih operacija tijekom normalnih, abnormalnih i postupaka u slučaju nužde.

Članak 35.

(Korištenje Službe kontrole letenja)

Upravljanje zrakoplovom u kontrolisanom zračnom prostoru po pravilima instrumentalnog letenja dozvoljeno je ako:

- a) je podnešen plan letenja;
- b) postoji odobrenje Službe kontrole letenja.

Članak 36.

(Odobrenje mjesta za slijetanje helikoptera od strane operatora)

Nositelj potvrde za usluge iz zraka je dužan da interno odobri korištenje mjesta za slijetanje helikoptera koje je odgovarajuće za tip helikoptera i operacije koje se izvode.

Članak 37.

(Minimum za korištenje aerodroma)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da uspostavi minimume za korištenje pojedinog aerodroma.
- (2) Minimum za korištenje aerodroma ne smije biti manji od minimuma koji uspostavlja BHDCA ili druga država u kojoj se aerodrom nalazi.
- (2) Minimum za korištenje aerodroma može biti u formi komercijalno proizvedenih i priznatih prilaznih i odlaznih karata.
- (3) Prilikom uspostavljanja minimuma za korištenje aerodroma nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora uzeti u obzir:
 - a) tip, performanse i karakteristike upravljivosti zrakoplova;
 - b) sastav letačke posade, njihovu sposobnost i iskustvo;
 - c) dimenzije i karakteristike uzletno - sletne staze ili mjesta za slijetanje helikoptera;
 - d) adekvatnost i karakteristike raspoloživih vizuelnih i nevizuelnih zemaljskih sredstava;
 - e) raspoloživu navigacijsku opremu na zrakoplovu i/ili kontrolu putanje leta tijekom polijetanja, prilaza na slijetanje, pristajanja, lebdenja, slijetanja, protrčavanja i neuspjelog prilaza za slijetanje;
 - f) prepreke u prilaznoj ravni, zoni neuspjelog prilaza i odlaznoj ravni za slučaj procedura u nuždi i potrebno nadvišavanje istih;
 - g) visinu nadvišavanja prepreka za procedure instrumentalnog prilaza na slijetanje;
 - h) način određivanja i izvještavanja o meteorološkim uvjetima.
- (4) Minimum za vrstu prilaza na slijetanje i slijetanje se smatra primjenljivim ako:
 - a) oprema na zemlji, prikazana na prilaznoj karti i koja se zahtijeva za tu vrstu prilaza, je u ispravnom stanju;

-
- b) sustavi na zrakoplovu, koji se zahtijevaju za tu vrstu prilaza na slijetanje, su u ispravnom stanju;
 - c) performanse zrakoplova, koje se zahtijevaju za tu vrstu prilaza, su zadovoljene;
 - d) letačka posada je osposobljena za tu vrstu prilaza za slijetanje.

Članak 38.

(Prilazne i odlazne procedure)

- (1) Vođa zrakoplova je dužan da koristi prilazne i odlazne procedure koje propisuje BHDCA ili država na čijoj se teritoriji nalazi aerodrom, odnosno država koja je nadležna za mjesto slijetanja na moru u slučaju operacija helikoptera u međunarodnim vodama.
- (2) Vođa zrakoplova može, na osnovu odobrenja kontrole letenja odstupiti od propisanih odlaznih i prilaznih ruta obezbjeđujući sigurno nadvišavanje prepreka.
- (3) Završno prilaženje na slijetanje mora biti u vizuelnim uvjetima ili u skladu sa uspostavljenim instrumentalnim procedurama za slijetanje.

Članak 39.

(Procedure za smanjenje buke)

Vođa zrakoplova mora osigurati da se tijekom operacija zrakoplova efekat buke zrakoplova svede na najmanju moguću mjeru.

Članak 40.

(Rute i područje operacija)

Vođa zrakoplova mora osigurati da se operacije izvršavaju u skladu sa ograničenjima na rutama ili području operacija, koje objavljuje BHDCA ili drugi nadležni organ, kada se let odvija van teritorije BiH.

Članak 41.

(Operacije u zračnom prostoru sa smanjenim vertikalnim razdvajanjem)

Operacije u zračnom prostoru sa smanjenim vertikalnim razdvajanjem, gdje se na osnovu regionalnog sporazuma o navigaciji, primjenjuje vertikalno razdvajanje od 300 m, su dozvoljene samo ako postoji odobrenje koje izdaje BHDCA.

Članak 42.

(Operacije u zračnom prostoru sa zahtjevom za posebnom opremom za navigaciju)

Operacije u zračnom prostoru sa zahtjevom za posebnom opremom za navigaciju gdje su, na osnovu regionalnog sporazuma o navigaciji, propisani zahtjevi za posebnom opremom za navigaciju su dozvoljene samo ako postoji odobrenje koje izdaje BHDCA.

Članak 43.

(Određivanje minimalnih visina leta)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora odrediti, za letove koji se vrše po pravilima instrumentalnog letenja, metod određivanja minimalnih visina leta za bezbjedno nadvišavanje prepreka.

Članak 44.

(Određivanje minimalne količine goriva za let)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora uspostaviti način određivanja minimalne količine goriva u svrhu planiranja leta kako bi osigurao da se na svakom letu nosi dovoljna količina goriva kao i odgovarajuća rezerva u slučaju odstupanja od plana leta.

Članak 45.

(Smještaj prtljaga i tereta)

Voda zrakoplova mora osigurati da je sav prtljag i teret u zrakoplovu smješten i pričvršćen na odgovarajući način i da se ne može pomjerati tijekom leta.

Članak 46.

(Smještaj putnika)

Voda zrakoplova mora osigurati da svi putnici u zrakoplovu imaju sjedište i da budu raspoređeni tako da u slučaju evakuacije, mogu pomoći pri istoj, a ne da je ometaju.

Članak 47.

(Informisanje putnika)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da su osobe, koje se prevoze zrakoplovom i koje su povezane sa pružanjem usluga iz zraka, a nisu članovi posade, upoznate sa posebnim postupcima tijekom izvršavanja određenih vrsta radova, kao i da su upoznate sa odredbama stava (2) ovog članka.

(2) Voda zrakoplova mora osigurati da su članovi posade i putnici upoznati sa mjestom i načinom upotrebe:

- a) sjedišnih veza;
- b) izlazima u slučaju opasnosti;
- c) pojasevima za spasavanje;
- d) kiseoničkom opremom u nuždi, ako je primjenljivo;
- e) ostale opreme u nuždi za individualnu upotrebu, uključujući listu sa instrukcijama za putnike u slučaju nužde, ako je predviđeno.

(3) Voda zrakoplova mora osigurati da su sve osobe na zrakoplovu upoznate sa mjestom i načelnim principom korištenja opreme u nuždi za kolektivnu upotrebu.

(4) Voda zrakoplova mora osigurati da su, u slučaju opasnosti u letu, putnici upoznati sa postupcima u opasnosti u skladu sa okolnostima iste.

Članak 48.

(Priprema leta)

Voda zrakoplova ne smije otpočeti let ako nije siguran da:

- a) zrakoplov je u plovidbenom stanju i da je potrebno održavanje izvršeno u skladu sa propisima o održavanju zrakoplova;
- b) instrumenti i oprema koja se zahtijeva za let su u operativnom stanju;

-
- c) dokumenti, obrasci i dodatne informacije koje se zahtijevaju ovim Pravilnikom su na zrakoplovu;
 - d) važeće mape, prilazne i odlazne karte su na raspolaganju i obuhvataju planirane operacije;
 - e) zemaljska sredstva i službe koje se zahtijevaju za planirani let su operativne i adekvatne;
 - f) obezbjeđenje u pogledu količine goriva, maziva i kiseonika, minimalnih visina leta, minimuma za aerodrome, raspoloživih alternativnih aerodroma, kada je zahtijevano, može biti ispunjeno za planirani let;
 - g) teret je pravilno raspoređen i bezbjedno učvršćen;
 - h) masa zrakoplova, prije polijetanja, omogućava siguran let;
 - i) operativno ograničenje sadržano u letačkom priručniku zrakoplova je zadovoljeno.

Članak 49.

(Odabir aerodroma)

- (1) Za let koji se vrši u skladu sa pravilima instrumentalnog letenja mora biti određen i naveden u planu leta najmanje jedan alternativni aerodrom za aerodrom opredjeljenja.
- (2) Odstupanja od stava (1) ovog člana su moguća samo u sljedećim slučajevima:
 - a) trajanje leta i preovlađujući meteorološki uvjeti su takvi da se sa sigurnošću može utvrditi da se u predviđeno vrijeme prilaženja na slijetanje i slijetanje, kao i razumno vrijeme prije i poslije toga, može biti izvršeno u vizuelnim uvjetima;
 - b) aerodrom namjeravanog slijetanja je izolovan i ne postoji adekvatan alternativni aerodrom.

Članak 50.

(Planiranje minimalnih meteoroloških uvjeta za let po instrumentima)

Voda zrakoplova mora prije polijetanja poduzeti sve mjere u cilju sigurnog izvršenja leta, uzimajući u obzir posljednje informacije, izvještaj o vremenu i prognozu u pogledu meteorološke situacije na ruti i aerodromu namjeravanog slijetanja.

Član 51.

(Podnošenje plana leta)

Voda zrakoplova mora osigurati da je plan leta podnesen kontroli letenja prije otpočinjanja leta u kontrolisanom zračnom prostoru, kao i prije polijetanja, odnosno slijetanja na kontrolisani aerodrom.

Članak 52.

(Punjenje i pražnjenje goriva sa putnicima u zrakoplovu)

- (1) Voda zrakoplova mora osigurati da se zrakoplov ne puni gorivom kada se putnici ukrcavaju, odnosno iskrcavaju, osim ako je prisutan vođa zrakoplova, drugi član posade ili ostalo kvalifikovano osoblje, koje može otpočeti i usmjeravati evakuaciju zrakoplova na najbrži mogući način.
- (2) Ako se zrakoplov puni gorivom sa putnicima u zrakoplovu ili putnicima koji se ukrcavaju ili iskrcavaju, potrebno je uspostaviti dvostruku komunikacionu vezu pomoću unutrašnjeg komunikacionog sustava zrakoplova, ili na drugi način održavati vezu između zemaljskog osoblja koje nadgleda punjenje gorivom i vođe zrakoplova, drugog člana posade ili ostalog kvalifikovanog osoblja.

Članak 53.

(Radno mjesto člana letačke posade)

Član letačke posade se mora:

- a) nalaziti na svom radnom mjestu u pilotskoj kabini tijekom polijetanja i slijetanja;
- b) nalaziti na svom radnom mjestu tijekom ostalih faza leta, osim ako je njegovo odsustvo potrebno radi obavljanja poslova vezanih za operacije zrakoplova ili fizioloških potreba, obezbjeđujući pri tome da je najmanje jedan kvalifikovan pilot za komandama zrakoplova.

Članak 54.

(Sjedište, sigurnosni pojas i ramene veze)

(1) Član posade mora:

- a) biti vezan sigurnosnim pojasom i ramenim vezama tijekom polijetanja i slijetanja, i kada god to odluči vođa zrakoplova u interesu sigurnosti letenja;
- b) imati vezan sigurnosni pojas kada se nalazi u pilotskoj kabini i tijekom ostalih faza leta.

(2) Putnici u zrakoplovu moraju biti vezani sigurnosnim pojasevima tijekom polijetanja, slijetanja i voženja i kada god to odluči vođa zrakoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom u interesu sigurnosti letenja.

(3) Vođa zrakoplova mora osigurati da svaka osoba zauzima jedno sjedište u zrakoplovu i da jedino odrasla osoba sa djetetom, starosti do dvije godine, može zauzimati jedno sjedište pri čemu je dijete vezano posebnim vezama za tu osobu.

Članak 55.

(Obezbjeđenje putničke kabine)

(1) Vođa zrakoplova mora osigurati da su, prije voženja za polijetanje, polijetanja i slijetanja, svi propisani izlazi i putevi u slučaju opasnosti neometani.

(2) Vođa zrakoplova mora osigurati da je prije polijetanja i slijetanja, i kada god to smatra potrebnim, u interesu sigurnosti, sva oprema i prtljag učvršćena na odgovarajući način.

Članak 56.

(Pristupačnost opreme za slučaj opasnosti)

Vođa zrakoplova mora osigurati da relevantna oprema za slučaj opasnosti bude lako pristupačna za neposrednu upotrebu.

Članak 57.

(Pušenje u zrakoplovu)

Vođa zrakoplova mora osigurati da pušenje u zrakoplovu nije dozvoljeno.

Članak 58.

(Meteorološki uvjeti)

(1) U letu koji se vrši po pravilima instrumentalnog letenja vođa zrakoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom ne smije započeti polijetanje i nastaviti let poslije tačke na kojoj se vrši promjena plana leta, osim ako raspoložive informacije ne ukazuju da će očekivani meteorološki uvjeti na aerodromu opredjeljenja biti

na ili iznad propisanog minimuma za slijetanje, ili u slučaju alternativnog aerodroma iznad propisanog minimuma za slijetanje.

(2) U letu koji se vrši po pravilima vizuelnog letenja vođa zrakoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom, ne smije započeti polijetanje, osim ako raspoložive informacije ne ukazuju da će očekivani meteorološki uvjeti na ruti ili dijelu rute, u odgovarajuće vrijeme, biti takvi da omogućuju letenje u skladu sa ovim Pravilima.

(3) Let ne smije biti nastavljen prema aerodromu opredjeljenja, osim ako raspoložive meteorološke informacije ne ukazuju da će vrijeme na tom aerodromu ili alternativnom aerodromu, u predviđeno vrijeme dolaska, biti na ili iznad određenog minimuma za slijetanje.

Članak 59.

(Led i ostale naslage na zrakoplovu)

(1) Vođa zrakoplova ne smije započeti polijetanje, osim ako spoljašne površine zrakoplova nisu čiste od naslaga koje mogu negativno uticati na performanse i/ili upravljivost, osim ako je to odobreno u letačkom priručniku za zrakoplov ili drugom odgovarajućem dokumentu.

(2) Vođa zrakoplova ne smije započeti polijetanje u poznatim ili očekivanim uvjetima zaleđivanja, osim ako je zrakoplov odobren i opremljen za takve uvjete.

Članak 60.

(Količina goriva i ulja)

Vođa zrakoplova ne smije započeti let osim ako nije siguran da zrakoplov sadrži planiranu količinu goriva i ulja da završi let sigurno, uzimajući u obzir očekivane operativne uvjete.

Članak 61.

(Uvjeti za polijetanje)

Prije otpočinjanja polijetanja, vođa zrakoplova mora biti siguran, da se na osnovu raspoloživih informacija, vremenskim uvjetima na aerodromu i poletno - sletnoj stazi koja se namjerava koristiti, polijetanje i odlet se mogu izvršiti sigurno.

Članak 62.

(Primjena minimuma za polijetanje)

Prije otpočinjanja leta, vođa zrakoplova mora biti siguran da je vidljivost uzduž poletno-sletne staze, preovlađujuća vidljivost i visina donje baze oblaka u pravcu polijetanja, jednaka ili bolja od odgovarajućeg minimuma za polijetanje.

Članak 63.

(Minimalna visina leta)

Vođa zrakoplova mora osigurati da se zrakoplovom ne leti ispod propisane minimalne visine leta, osim kada je to potrebno zbog prilaženja za slijetanje i/ili polijetanje.

Članak 64.

(Uvježbavanje postupaka za opasnost tijekom leta)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se uvježbavanje postupaka za opasnost tijekom leta koji zahtijevaju primjenu postupaka za opasnost ili uvježbavanje letenja po instrumentima u vještačkim uvjetima ne preduzima tijekom vršenja usluga iz zraka.

Članak 65.

(Kontrola potrošnje goriva u letu)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan uspostaviti proceduru kojom se obezbjeđuje redovna provjera potrošnje goriva u letu.

Članak 66.

(Korištenje kiseonika u letu)

Letenje, u kratkom trajanju, na visinama iznad 10 000ft se može poduzeti bez dopunskog kiseonika u skladu sa procedurama sadržanim u Operativnom priručniku.

Članak 67.

(Opasno približavanje zemlji)

Vođa zrakoplova mora osigurati da se u slučaju opasnog približavanja zemlji, uočenog od strane bilo kojeg člana posade ili pomoću uređaja za upozorenje na opasno približavanje zemlji (ako postoji), odmah preduzme odgovarajući postupak u cilju uspostavljanja sigurnih uvjeta leta.

Članak 68.

(Uvjeti tijekom prilaznja za slijetanje i slijetanje)

(1) Vođa zrakoplova, prije otpočinjenja prilaznja za slijetanje i slijetanje, mora biti siguran, u skladu sa informacijama koje su mu na raspolaganju, da vrijeme na aerodromu i uvjeti na poletno-sletnoj stazi koju namjerava da koristi, neće spriječiti sigurno prilaznje na slijetanje, slijetanje i neuspjelo prilaznje, imajući u vidu sve relevantne performanse zrakoplova.

(2) Prilaznje na slijetanje smije se započeti samo ako je vođa zrakoplova siguran da može biti izvršeno na bezbjedan način.

Članak 69.

(Započinjanje i nastavljjanje prilaznja za slijetanje)

(1) Vođa zrakoplova može započeti prilaznje na slijetanje po instrumentima bez obzira na izvještenu vidljivost uzduž poletno-sletne staze ili preovlađujuću vidljivost, ali prilaznje za slijetanje se ne smije nastaviti dalje od spoljnog markera ili ekvivalentne pozicije, ako je izvještena vidljivost uzduž poletno-sletne staze ili preovlađujuća vidljivost manja od odgovarajućeg propisanog minimuma za slijetanje.

(2) Ako je u slučaju prelijetanja spoljnog markera ili ekvivalentne pozicije izvještena vidljivost uzduž poletno-sletne staze ili preovlađujuća vidljivost ispod odgovarajućeg propisanog minimuma za slijetanje, prilaznje na slijetanje se može nastaviti do visine odluke ili do minimalne visine za snižavanje.

(3) Ako ne postoji spoljni marker ili ekvivalentna pozicija, vođa zrakoplova mora donijeti odluku da nastavi prilaznje za slijetanje ili prekine prilaznje prije snižavanja ispod visine od 1000ft iznad aerodroma tijekom prilaznja za slijetanje.

(4) Prilaznje za slijetanje smije se nastaviti ispod visine odluke ili minimalne visine snižavanja i izvršiti slijetanje pod uvjetom da su uspostavljeni i održavani vizuelni pokazatelji na visini odluke ili minimalnoj visini snižavanja.

Članak 70.

(Dnevnik zrakoplova)

Voda zrakoplova je odgovoran za popunjavanje dnevnika zrakoplova, ako isti postoji.

Članak 71.

(Izveštavanje o događajima)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora izvještavati BHDCA o bilo kojem incidentu, ozbiljnom incidentu ili nesreći u skladu sa Pravilnikom o izvještavanju o događajima.

DIO ČETVRTI- OPERACIJE ZRAKOPLOVA U SVIM VREMENSKIM UVJETIMA

Članak 72.

(Uvjeti za odobrenje)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka vrši operacije u svim vremenskim uvjetima u skladu sa propisanim zahtjevima Zajedničkih zrakoplovnih vlasti - Operacije u svim vremenskim uvjetima (*Joint Aviation Requirements-All Weather Operations*).
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora uspostaviti procedure za vršenje operacija u svim vremenskim uvjetima.
- (3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan podnijeti zahtjev BHDCA za odobrenje vršenja operacija u svim vremenskim uvjetima i procedure za vršenje istih unijeti u Operativni priručnik.

DIO PETI - PERFORMANSE ZRAKOPLOVA

Članak 73.

(Performanse i saglasnost sa Pravilima letenja)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da svi zrakoplovi koji vrše usluge iz zraka operišu u skladu sa zahtjevima ovog Pravilnika.
- (2) Voda zrakoplova mora, koristeći sve raspoložive podatke, biti siguran da je, imajući u vidu performanse zrakoplova u uvjetima koji se očekuju za namjeravani let, i u odnosu na bilo koju prepreku na aerodromu polijetanja, namjeravanoj ruti i aerodromu slijetanja, u stanju da izvrši polijetanje, dostigne i održava sigurnu visinu i izvrši sigurno slijetanje na aerodromu opredjeljenja.
- (3) Voda zrakoplova mora biti siguran da su performanse zrakoplova odgovarajuće da omoguće saglasnost sa Pravilima letenja i bilo kojim drugim ograničenjem za let ili zračni prostor u kome se let izvršava.
- (4) Upravljanje zrakoplovom iznad gusto naseljenih gradova, naselja ili iznad većeg skupa ljudi na otvorenom nije dozvoljeno osim:
 - a) ako se let vrši na takvoj visini da u slučaju bilo kojeg otkaza se može izvršiti slijetanje bez opasnosti po osobe ili imovinu na zemlji;
 - b) ako je neophodno zbog polijetanja i slijetanja;
 - c) ako odobri BHDCA.

Članak 74.

(Performanse zrakoplova)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da, za avion angažovan za pružanje usluga iz zraka i kome je BHDCA dozvolila da operiše na visinama manjim od 150m (500 ft) iznad zemlje ili

vode, iznad naselja ili većeg skupa ljudi na otvorenom i koji nije u stanju u slučaju otkaza kritične pogonske grupe da održava horizontalan let:

- a) uspostavi program obuke za članove letačke posade koji uključuje pripremu, pokazivanje ili uvježbavanje operativnih postupaka koji su potrebni da se minimiziraju posljedice otkaza pogonske grupe;
- b) osigura da su sve osobe na avionu upoznate sa postupcima koji se vrše u slučaju prinudnog slijetanja;
- c) osigura da sve osobe na avionu nose odgovarajuću zaštitnu opremu zavisno od vrste operacija.

Članak 75.

(Performanse helikoptera)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan da:
 - a) osigura da je helikopter koji vrši usluge iz zraka iznad gusto naseljenog područja sa vrlo izraženim visokim prirodnim ili vještačkim preprekama:
 - 1) odobren u Kategoriji A ili ekvivalent prihvatljiv i odobren od BHDCA;
 - 2) upravljan na takav način, s obzirom na masu i uvjete leta, da je u slučaju otkaza kritične pogonske grupe, u stanju da se održi u horizontalnom letu sa bilo kojim teretom, osim ako se ne poduzimaju posebne mjere da se umanjí opasnost za osobe i imovinu na zemlji;
 - 3) odobren u Kategoriji B ili ekvivalent, izuzetno i sa prethodnim odobrenjem od BHDCA. Posebne mjere se poduzimaju kako bi se umanjila opasnost za osobe i imovinu na zemlji.
 - b) osigura da je helikopter koji vrši usluge iz zraka iznad područja koje nije gusto naseljeno sa izraženim visokim prirodnim ili vještačkim preprekama odobren u Kategoriji A ili B, ili ekvivalent, prihvatljiv i odobren od BHDCA.
 - c) za helikopter koji vrši usluge iz zraka koji, u slučaju otkaza kritične pogonske grupe, nije u stanju da održi horizontalan let ili izvrši sigurno prinudno slijetanje:
 - 1) osigura da su polijetanje, slijetanje i operativne procedure uključene u Operativni priručnik, u cilju umanjenja posljedica u slučaju otkaza pogonske grupe;
 - 2) uspostavi program obuke za članove posade koji uključuje pripremu, pokazivanje ili uvježbavanje operativnih postupaka koji su potrebni da se minimiziraju posljedice otkaza pogonske grupe;
 - 3) osigura da su sve osobe na helikopteru upoznate sa postupcima koji se vrše u slučaju prinudnog slijetanja;
 - 4) osigura da sve osobe na helikopteru nose zaštitnu opremu koja je odgovarajuća za vrstu operacija koje se vrše;
 - 5) osigura da se, u slučaju prijevoza putnika, helikopter i njegova pogonska grupa održavaju sukladno s propisanim standardima proizvođača, primjenjuju sve modifikacije sa aspekta sigurnosti, izvršavaju preventivne radnje za održavanjem i da se koristi sustav za nadgledanje parametara motora;
 - 6) osigura da masa helikoptera na polijetanju, slijetanju i tijekom lebdenja ne prekorači maksimalnu masu određenu za lebdenje sa utjecajem efekta zemlje i svim operativnim pogonskim grupama na odgovarajućem režimu rada motora. Ako su uvjeti takvi da se lebdenje sa utjecajem efekta zemlje ne može uspostaviti, masa helikoptera ne smije preći maksimalno dozvoljenu određenu za lebdenje bez uticaja efekta zemlje sa svim operativnim pogonskim grupama na odgovarajućem režimu rada motora;

7) vođa zrakoplova, pri razmatranju performansi helikoptera, mora uzeti u obzir visinu aerodroma po tlaku i okolnu temperaturu.

DIO ŠESTI - MASA I BALANS ZRAKOPLOVA

Članak 76.

(Zahjevi u pogledu mase i balansa zrakoplova)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je, tijekom vršenja bilo koje operacije, opterećenje, masa i težište zrakoplova u saglasnosti sa ograničenjima specificiranim u Letačkom priručniku zrakoplova ili Operativnom priručniku, ako je više ograničavajući.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora uspostaviti masu i težište zrakoplova stvarnim mjerenjem težine prije početnog uvođenja u operativnu uporabu i poslije toga u intervalima od četiri godine.
- (3) Težina zrakoplova mjeri se ponovo ako se efekat modifikacija na masu i težište zrakoplova ne može sa sigurnošću utvrditi.
- (4) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora odrediti masu goriva koristeći stvarnu gustinu ili ako je nepoznata sukladna sa metodom utvrđenim u Operativnom priručniku.

Članak 77.

(Opterećenje, masa i balans zrakoplova)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora u Operativnom priručniku utvrditi način određivanja mase i balansa zrakoplova, sa ili bez korištenja opterećenja zrakoplova za sve vrste operacija koje se vrše.

Članak 78.

(Određivanje težine članova posade)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan koristiti sljedeće vrijednosti za težinu članova posade:
 - a) stvarnu težinu uključujući ručni prtljag;
 - b) standardnu vrijednost za težinu od 85 kg za članove posade uključujući ručni prtljag;
 - c) ostale vrijednosti za težinu članova posade, ako su prihvatljive za BHDCA.
- (2) Ukoliko se na letu očekuje da vrijednost težine članova posade, uključujući ručni prtljag, prelazi standardnu vrijednost, nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora koristiti stvarnu težinu članova posade ili dodati adekvatnu vrijednost težine za članove posade.

Članak 79.

(Određivanje težine ostalih osoba)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan izračunati težinu osoba na zrakoplovu, osim članova posade, korištenjem stvarne težine svake osobe i stvarne težine prtljaga, ili korištenjem standardne vrijednosti za težinu.
- (2) Težina osoba na zrakoplovu, osim članova posade, može biti određena usmenim saopćenjem od, ili u ime svake osobe i dodavanjem unaprijed određene konstante za ručni prtljag i odjeću.

(3) Procedura za određivanje stvarne ili standardne težine, kao i procedura usmenog saopćenja mora biti uključena u Operativni priručnik.

(4) Ako se stvarna težina određuje vaganjem, nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da su uključene osobne stvari i ručni prtljag. Vaganje se vrši neposredno prije ukrcavanja u zrakoplov.

(5) Standardne vrijednosti težine su:

a) za muškarca 98 kg;

b) za ženu 80 kg;

c) za ručni prtljag 6 kg;

d) pojas za spašavanje 3 kg, ako je primjenljivo.

(6) Ukoliko se na letu očekuje da značajan broj osoba, osim članova posade, ima težinu koja prelazi standardnu vrijednost, nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora odrediti stvarnu težinu svake osobe vaganjem ili dodati adekvatnu vrijednost za težinu svake osobe.

(7) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je vođa zrakoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalificiran i kojega je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom, upoznat kada se koristi nestandardna vrijednost težine za opterećenje zrakoplova.

DIO SEDMI - INSTRUMENTI I OPREMA ZRAKOPLOVA

Članak 80.

(Oprema i instrumenti)

(1) Vođa zrakoplova ne smije započeti let ako oprema i instrumenti koji se zahtijevaju ovim Pravilnikom nisu:

a) odobreni i ugrađeni sukladno sa minimalnim radnim standardima, kao i operativnim i zahtjevima o plovidbenosti;

b) u ispravnom stanju za vrstu operacija koje se vrše, osim ako je predviđeno drugačije na osnovu liste minimalne opreme.

(2) Oprema koja ne podliježe odobrenju je:

a) električna lampa;

b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje sate, minute i sekunde;

c) pribor za prvu pomoć;

d) oprema za preživljavanje i signaliziranje;

e) oprema za pričvršćivanje ili sidrenje zrakoplova na moru i kopnu.

(3) Oprema mora biti tako ugrađena da je lako upravljiva sa radnog mjesta člana posade koji je koristi tijekom leta.

(4) Ako opremu koristi više članova posade, onda mora biti tako ugrađena da je lako upravljiva sa bilo kojeg radnog mjesta.

(5) Instrumenti koje koristi bilo koji član letačke posade moraju biti ugrađeni tako da omogućе članu letačke posade da lako vidi pokazivanje istog sa svog radnog mjesta, sa minimalnim odstupanjem od ose sjedenja i linije pogleda koja se zauzima kada se gleda naprijed duž linije leta.

Članak 81.

(Uređaji za zaštitu strujnog kola)

Voda zrakoplova ne smije započeti let ako se na zrakoplovu ne nalaze rezervni osigurači odgovarajuće nominalne snage za zamjenu tijekom leta.

Članak 82.

(Svjetla na zrakoplovu)

Voda zrakoplova ne smije započeti let noću ako zrakoplov nije opremljen:

- a) svjetlima protiv sudara;
- b) osvjetljenjem svih instrumenata i opreme, pomoću elektrosustava zrakoplova, za sigurno upravljanje zrakoplovom;
- c) osvjetljenjem prostora za smještaj putnika pomoću elektrosustava zrakoplova;
- d) džepnim lampama za svakog člana posade;
- e) navigacijskim/pozicijskim svjetlima zrakoplova;
- f) svjetlima za slijetanje.

Članak 83.

(Radiokomunikacijska i radionavigacijska oprema)

Kada se zahtijeva radiokomunikacijska i radionavigacijska oprema, voda zrakoplova ne smije vršiti operacije zrakoplovom ako zrakoplov nije opremljen sa slušalicama i mikrofonom, kao i dugmetom za predaju poruka ugrađenim na komandama leta za svakog pilota i/ili člana posade na njegovom radnom mjestu.

Članak 84.

(Operacije danju po pravilima vizuelnog letenja)

Voda zrakoplova ne smije započeti let koji se vrši danju u skladu sa pravilima vizuelnog letenja ako zrakoplov nije opremljen sa letnim i navigacijskim instrumentima kao što je:

- a) magnetni kompas;
- b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje sate, minute i sekunde;
- c) osjetljivi visinomjer;
- d) pokazivač brzine.

Član 85.

(Operacije po pravilima instrumentalnog letenja)

Voda zrakoplova ne smije započeti let koji se vrši sukladno sa pravilima instrumentalnog letenja ako zrakoplov nije opremljen sa letnim i navigacijskim instrumentima i ostalom pripadajućom opremom kao što je:

- a) magnetni kompas;
- b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje sate, minute i sekunde;
- c) jedan osjetljivi visinomjer sa skalom u fitama i mogućnošću podešavanja barometarskog tlaka;
- d) pokazivač brzine sa mogućnošću grijanja pito cijevi;
- e) pokazivač vertikalne brzine;
- f) za avione pokazivač skretanja i klizanja, a za helikoptere pokazivač klizanja;
- g) za avione jedan, a za helikoptere dva vještačka horizonta;
- h) stabilizirani indikator pravca;
- i) pokazivač spoljne temperature zraka sa pokazivačem u stepenima Celzijusovih;
- j) alternativni dovod statičkog pritiska za visinomjer, brzinomjer i variometar;
- k) indikator za adekvatno napajanje žiroskopa električnom energijom.

Član 86.

(Operacije noću po pravilima vizuelnog letenja)

Voda zrakoplova ne smije započeti let koji se vrši noću u skladu sa pravilima vizuelnog letenja ili danju kada se položaj zrakoplova određuje na osnovu pokazivanja jednog ili više instrumenata, osim ako je zrakoplov opremljen sa letnim i navigacijskim instrumentima i ostalom pripadajućom opremom kao što su:

- a) magnetni kompas;
- b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje sate, minute i sekunde;
- c) jedan osjetljivi visinomjer;
- d) pokazivač brzine;
- e) pokazivač vertikalne brzine;
- f) za avione pokazivač skretanja i klizanja, a za helikoptere pokazivač klizanja;
- g) za avione jedan, a za helikoptere dva vještačka horizonta;
- h) indikator pravca.

Član 87.

(Uređaj za upozorenje na opasno približavanje zemlji)

(1) Voda zrakoplova ne smije upravljati zrakoplovom na turbinski pogon sa maksimalnom masom na polijetanju iznad 5700 kg ili sa maksimalno odobrenom konfiguracijom sjedišta više od devet za koji je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. siječnja 2004. godine ili kasnije, ili zrakoplovom na turbinski pogon sa maksimalnom masom na polijetanju iznad 5700 kg ili sa maksimalno odobrenom konfiguracijom sjedišta više od devet, poslije 1. siječnja 2007. godine, osim

ako je opremljen sa uređajem za upozorenje na opasno približavanje zemlji i koji ima funkciju izbjegavanja terena koji se nalazi ispred zrakoplova.

(2) Uređaj za upozorenje na opasno približavanje zemlji treba automatski osigurati blagovremeno i karakteristično upozorenje letačkoj posadi ako je zrakoplov u potencijalno opasnoj blizini zemljine površine.

(3) Uređaj za upozorenje na opasno približavanje zemlji minimalno treba upozoriti na:

- a) veliku stopu snižavanja;
- b) veliki gubitak visine poslije polijetanja ili produžavanja za ponovno prilaženje za slijetanje;
- c) nesigurno nadvišavanje prepreka.

(4) Upozorenja iz stavka (3) ovog članka mogu biti onesposobljena tijekom pružanja nekih vrsta usluga iz zraka i uz suglasnost BH DCA.

Članak 88.

(Uređaj za izbjegavanje sudara u zraku)

Kada je to zahtijevano korištenjem zračnog prostora, vođa zrakoplova ne smije upravljati zrakoplovom na turbinski pogon sa maksimalnom masom na polijetanju iznad 5700 kg ili sa maksimalno odobrenom konfiguracijom sjedišta više od 19 poslije 1. siječnja 2005. godine osim ako je zrakoplov opremljen uređajem za izbjegavanje sudara u zraku sa minimalnim karakteristikama ACAS II uređaja.

Članak 89.

(Oprema za letenje u uvjetima zaleđivanja)

(1) Vođa zrakoplova ne smije upravljati zrakoplovom u očekivanim ili stvarnim uvjetima zaleđivanja osim ako je opremljen i odobren za vršenje operacija u uvjetima zaleđivanja.

(2) Vođa zrakoplova ne smije upravljati zrakoplovom u očekivanim ili stvarnim uvjetima zaleđivanja noću osim ako postoji oprema za osvjetljenjem i uočavanjem formiranja leda i ako je odobren za vršenje operacija u uvjetima zaleđivanja.

Članak 90.

(Sustav međusobne veze letačke posade)

(1) Vođa zrakoplova ne smije upravljati zrakoplovom sa višečlanom posadom osim ako je opremljen sustavom za interfonsku vezu između članova letačke posade, uključujući slušalice i mikrofona, koje nisu ručnog tipa, za sve članove letačke posade.

(2) Članovi letačke posade za koje se zahtijeva da budu na dužnosti u pilotskoj kabini su obvezni da komuniciraju pomoću mikrofona na visinama ispod 10 000 ft.

Članak 91.

(Uređaj za snimanje razgovora u pilotskoj kabini)

(1) Zrakoplovi čija je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. siječnja 1987. godine ili poslije, i to avion čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 27.000 kg i helikopter čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 7.000 kg moraju biti opremljeni sa uređajem za snimanje razgovora u pilotskoj kabini. Ako helikopter nije opremljen sa uređajem za registriranje podataka leta, na jednom od kanala uređaja za snimanje razgovora mora biti snimljena brzina okretanja glavnog rotora;

(2) Uređaj za snimanje razgovora u pilotskoj kabini mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnjih 30 minuta razgovora.

(3) Uređaj za snimanje razgovora ugrađen u avione za koje je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata poslije 1. siječnja 2003. godine, a imaju maksimalno odobrenu težinu na polijetanju od 5700 kg, mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnja dva sata razgovora.

(4) Uređaj za snimanje razgovora ugrađen u helikoptere za koje je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata poslije 1. siječnja 2003. godine mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnja dva sata razgovora.

Članak 92.

(Uređaj za registriranje podataka leta)

(1) Zrakoplov čija je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. siječnja 1989. godine ili poslije, i to:

a) avion čija je maksimalno odobrena težina na polijetanju iznad 27.000 kg mora biti opremljen sa tip I uređajem za registriranje podataka leta i mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnjih 25 sati rada;

b) helikopter čija je maksimalno odobrena težina na polijetanju iznad 7.000 kg mora biti opremljeni sa tip IV uređajem za registriranje podataka leta.

(2) Zrakoplov čija je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. siječnja 2005. godine ili poslije, i to:

a) avion čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 5700 kg mora biti opremljen sa tip IA uređajem za registriranje podataka leta;

b) helikopter čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 3175 kg mora biti opremljen sa tip IVA uređajem za registriranje podataka leta i mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnjih deset sati rada.

Članak 93.

(Sjedišta, sigurnosni pojasevi i ramene veze)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka ne smije operirati sa zrakoplovom osim ako je opremljen sa:

a) sigurnosnim pojasom, sa ili bez dijagonalnih ramenih veza ili sigurnosnim ramenim vezama za svako sjedište namijenjeno za korištenje putnika;

b) sigurnosnim ramenim vezama za svako sjedište članova letačke posade, uključujući uređaj koji automatski zadržava tijelo u slučaju naglog usporjenja.

(2) Sigurnosni pojas i sigurnosne ramene veze moraju imati jednu točku otpuštanja.

Članak 94.

(Individualna zaštitna oprema)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je nošenje individualne zaštitne opreme odgovarajuće za vrstu operacija koja se vrši i mora biti propisano u Operativnom priručniku.

Članak 95.

(Pribor za prvu pomoć)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka ne smije operirati zrakoplovom osim ako je opremljen sa priborom za prvu pomoć, koji mora biti lako pristupačan za upotrebu.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je pribor za prvu pomoć:

- a) provjeravan periodično da se utvrdi njegov sadržaj i stanje;
- b) obnavljan u pravilnim vremenskim razmacima sukladno sa naputkom za uporabu.

Članak 96.

(Oprema za kisik)

(1) Vođa zrakoplova mora osigurati da se oprema za kisik nalazi na raspolaganju članovima posade i putnicima u dovoljnim količinama za letove na takvim visinama gdje nedostatak kisika može prouzrokovati narušavanje sposobnosti posade ili štetno utjecati na putnike.

(2) Let u kratkom trajanju iznad 10 000 ft može se poduzeti bez opreme za kisik ako je sukladno sa procedurama koje su sadržane u Operativnom priručniku.

Članak 97.

(Ručni aparat za gašenje požara)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka ne smije operirati sa zrakoplovom osim ako je opremljen ručnim aparatom za gašenje požara koji prilikom uporabe ne stvara opasno zagađenje zraka unutar zrakoplova.

(2) Najmanje jedan ručni aparat za gašenje požara mora se nalaziti u pilotskoj kabini kao i u svakoj putničkoj kabini koja je odvojena od pilotske kabine i koja nije lako pristupačna letačkoj posadi.

Članak 98.

(Oprema za probijanje oplata zrakoplova)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je osigurana oprema za probijanje oplata zrakoplova u slučaju izvanrednih okolnosti (sjekira ili poluga za probijanje oplata zrakoplova).

Članak 99.

(Označavanje točke na zrakoplovu za ulazak nasilnim putem)

Ako je površina trupa zrakoplova pogodna za razbijanje od strane spasilačke ekipe u izvanrednim okolnostima, nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je takvo mjesto označeno na zrakoplovu.

Članak 100.

(Uređaj za označavanje lokacije zrakoplova u slučaju nesreće)

(1) Svi zrakoplovi od 1. siječnja 2005. godine moraju biti opremljeni sa najmanje jednim uređajem za označavanje lokacije zrakoplova u slučaju nesreće kada izvršavaju letove iznad kopnenih ili vodenih površina.

(2) Uređaji za označavanje lokacije zrakoplova u slučaju nesreće moraju raditi sukladno sa odgovarajućim odredbama ICAO Dodatka 10, dio III.

Članak 101.

(Pojas za spašavanje)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka ne smije operirati zrakoplovom iznad vodenih površina kada se let vrši na udaljenosti koja je izvan udaljenosti predviđenoj za rotaciju ili za planiranje od kopnene površine, a postoji opasnost od prinudnog slijetanja na vodu, osim ako nosi pojas za spašavanje.

DIO OSMI - ODRŽAVANJE ZRAKOPLOVA

Članak 102.

(Obveza održavanja zrakoplova)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka dužan je da osigura da zrakoplov održava i vraća u uporabu organizacija za održavanje koju odobri BH DCA.

Članak 103.

(Odobrenje organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je s ciljem dobijanja odobrenja organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti pri prvom izdavanju, njegovoj izmjeni/dopuni ili produženju valjanosti, dužan dostaviti sljedeće:

a) Priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom održavanja plovidbenosti (Continuing Airworthiness Management Exposition - CAME). Ukoliko je nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka odobren i kao organizacija za izvođenje održavanja sukladno sa JAR/Part-145 ili sa Odjeljkom M pododjeljak F, priručnik može biti kombiniran sa priručnikom organizacije za održavanje (Maintenance Organisation Exposition MOE) u jedinstveni dokument (CAME/MOE). Sadržaj priručnika dat je u Dodatku 2. ovoga Pravilnika.

b) Program održavanja zrakoplova (Maintenance Programme) za svaki zrakoplov. Sadržaj programa održavanja nalazi se u Dodatku 4. ovoga Pravilnika.

c) Tehničku knjigu zrakoplova (Airplane Technical Log). Sadržaj tehničke knjige zrakoplova dat je u Dodatku 5. ovoga Pravilnika.

d) Ugovore s pravnim osobama kojima je povjereno održavanje zrakoplova, ako postoje.

e) Podatke o osobi odgovornoj za upravljanje organizacijom za kontinuiranu plovidbenost (Post Holder For Continuing Airworthiness).

(2) O svakoj promjeni koja se odnosi na točke a) i b) stavka (1) ovog članka, nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka je dužan odmah obavijestiti BH DCA.

(3) Dokumenti koja se prilažu uz zahtjev moraju biti originali ili ovjerene kopije.

(4) Priručnici i programi koji se prilažu uz zahtjev, moraju biti napisani na jednom od službenih jezika BiH i/ili engleskom jeziku.

(5) Podaci za rukovodeću osobu i odgovorne osobe se dostavljaju na Zahtjevu za izdavanje potvrde za pružanje usluga iz zraka (Dodatak 6. ovog Pravilnika).

Članak 104.

(Odgovornost za održavanje zrakoplova)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka dužan je održavati plovidbenost zrakoplova i upotrebljivost opreme za letenje i opreme za slučaj opasnosti poduzimanjem sljedećih radnji:

a) obavljanjem pretpoletnih pregleda;

-
- b) popravkom prema odobrenom standardu, bilo kojega kvara i oštećenja koji mogu utjecati na sigurnost leta, uzevši u obzir listu minimalne opreme (MEL) i listu odstupanja od konfiguracije (CDL), ako postoje za taj tip zrakoplova;
- c) izvođenjem svih zadataka održavanja sukladno s odobrenim programom održavanja;
- d) analizom učinkovitosti programa održavanja zrakoplova;
- e) izvršenjem naloga za plovidbenost (Airworthiness Directives), operativnih naredbi (Operational Directives) i drugih zahtjeva za plovidbenost koji je BH DCA proglasila obveznim. Obveznim se smatraju svi nalozi za plovidbenost koje izdaje zemlja nadležna za dizajn zrakoplova ili zrakoplovnog proizvoda, EASA i/ili BH DCA;
- f) izvršenjem popravki i modifikacija sukladno s odobrenim standardima, kao i uspostavljanjem interne politike u svezi s neobaveznim modifikacijama.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je Uvjerenje o plovidbenosti zrakoplova važeće s obzirom na:
- a) zahtjeve iz stavka (1) ovog članka;
- b) kalendarske nadnevke isteka valjanosti navedene u Uvjerenju o plovidbenosti;
- c) druge uvjete navedene u Uvjerenju o plovidbenosti.

Članak 105.

(Upravljanje održavanjem)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora biti odobren kao organizacija za održavanje sukladno s odgovarajućim zahtjevima, s ciljem izvršavanja obveza navedenim u članku 104. stavak (1) točke b), c), e) i f), osim u slučaju kada BH DCA prihvati da se održavanje može ugovoriti s odobrenim organizacijama za održavanje.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora uspostaviti organizaciju za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti sa rukovodećom osobom prihvatljivom za BH DCA.
- (3) Organizacija za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti je odgovorna za sustav održavanja, kao i za provođenje korektivnih akcija koje nastaju kao rezultat sustava kvaliteta.
- (4) Ako nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka nije odobren kao organizacija za održavanje, tada mora potpisati ugovore s organizacijama za održavanje kako bi bili zadovoljeni zahtjevi navedeni u članku 104. stavak (1) točke b), c), e) i f). Ovi ugovori, zajedno sa svim dodacima moraju biti prihvaćeni od strane BH DCA. BH DCA ne zahtijeva na uvid komercijalne elemente ugovora o održavanju.

Članak 106.

(Sustav kvaliteta)

- (1) Sustav kvaliteta nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka, po pitanju sustava održavanja, uključuje:
- a) praćenje aktivnosti navedene u članku 105. ovoga Pravilnika da se odvijaju sukladno s propisanim procedurama;
- b) praćenje ugovorenog održavanja da se obavlja u skladu s ugovorom;
- c) praćenje stalne usaglašenosti sa zahtjevima sustava održavanja.

(2) Sustav kvaliteta se može kombinirati u jedinstvenu cjelinu ako je nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka odobren kao organizacija za održavanje.

(3) Sadržaj sustava kvaliteta nalazi se u Dodatku 3. ovoga Pravilnika.

Članak 107.

(Priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka dužan je izraditi Priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti (Continuing Airworthiness Management Exposition - CAME) koji uključuje strukturu organizacije:

a) imenovanog rukovoditelja odgovornog za sustav održavanja kontinuirane plovidbenosti zrakoplova (Post Holder For Continuing Airworthiness).

b) procedure koje se moraju slijediti da bi se zadovoljili zahtjevi vezani za odgovornost održavanja i sustava kvaliteta.

(2) BHDCA mora odobriti priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka i sve dopune.

Članak 108.

(Program održavanja zrakoplova)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se zrakoplov održava sukladno s programom održavanja zrakoplova.

(2) Program održavanja zrakoplova sadrži pojedinosti cjelokupnog održavanja, uključujući i učestalost pojedinih zadataka, kao i program praćenja pouzdanosti zrakoplova ukoliko BH DCA smatra da je neophodan.

(3) BHDCA mora odobriti program održavanja zrakoplova i sve njegove dopune.

Članak 109.

(Tehnička knjiga zrakoplova)

(1) Tehnička knjiga zrakoplova sadrži:

a) informacije o svakom letu zrakoplova, koje su neophodne da se osigura kontinuitet sigurnosti letenja;

b) važeću potvrdu o povratku zrakoplova u uporabu (Certificate of Release to Service);

c) dokumentaciju održavanja iz koje je vidljiv status zrakoplova po pitanju održavanja, redoviti ili izvanredni zadaci održavanja, sljedeći na redu, osim ako BH DCA odobri da se dokumentacija o održavanju može držati na nekom drugom mjestu;

d) sve neotklonjene kvarove koji mogu utjecati na let zrakoplova;

e) sve potrebne instrukcije vezane za aranžmane po pitanju tehničke podrške.

(2) BHDCA mora odobriti tehničku knjigu zrakoplova i sve dopune.

Članak 110.

(Evidencija o održavanju)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se tehnička knjiga zrakoplova čuva 24 mjeseca nakon posljednjeg upisa podataka.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati sustav čuvanja dokumenata, u formi prihvatljivoj za BH DCA, i to:

a) podatke o održavanju zrakoplova koji uključuje detaljne zapise o održavanju zrakoplova i o svakom ugrađenom dijelu u zrakoplov i to 24 mjeseca nakon što je zrakoplov ili dio zrakoplova pušten u rad;

b) podatke o ukupnom vremenu i broju letova zrakoplova, te svih dijelova zrakoplova koji imaju ograničenu uporabu i to 12 mjeseci nakon što je zrakoplov trajno povučen iz prometa;

c) podatke o vremenu i broju letova zrakoplova od posljednje opće obnove (overhaul) zrakoplova ili dijela zrakoplova koji je bio povinut općtoj obnovi i vrijeme do sljedeće generalne obnove zrakoplova ili dijela zrakoplova;

d) podatke o tekućem statusu pregleda izvršenih na zrakoplovu, u cilju utvrđivanja suglasnosti sa odobrenim programom održavanja dok se ne obavi sljedeći pregled zrakoplova ili dijela zrakoplova u jednakom obimu radova;

e) podatke o tekućem statusu naloga za plovidbenost koji se odnose na zrakoplov i dio zrakoplova i to 12 mjeseci nakon što je zrakoplov bio stalno povučen iz prometa;

f) podatke o izvršenim modifikacijama i popravkama na zrakoplovu, motoru, elisi, i bilo kojem drugom dijelu zrakoplova vitalnom za sigurnost leta i to 12 mjeseci nakon što je zrakoplov trajno povučen iz prometa.

(3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se podaci navedeni u stavku (2) točke a) i b) ovog članka predaju drugom nositelju potvrde za pružanje usluga iz zraka, u slučaju predaje zrakoplova od jednog nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka drugom.

(4) Utvrđeni period čuvanja podataka vrijedi i za novog nositelja potvrde za pružanje usluga iz zraka.

DIO DEVETI - LETAČKA POSADA ZRAKOPLOVA

Članak 111.

(Sastav letačke posade)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da:

a) sastav i broj članova letačke posade je sukladan sa Letačkim priručnikom ili drugim odgovarajućim priručnikom;

b) letačka posada uključuje i dodatne članove letačke posade kada to zahtijeva specijaliziran zadatak. Broj članova letačke posade ne smije da bude manji nego što je propisano u Operativnom priručniku;

c) svi članovi letačke posade imaju odgovarajuće i važeće dozvole koje izdaje BH DCA, i da su kvalificirani i sposobni da vrše dodijeljene dužnosti,

d) neiskusni članovi posade se ne planiraju zajedno na isti let;

e) jedan od članova letačke posade se određuje kao vođa zrakoplova, koji može povjeriti vođenje zrakoplova drugom adekvatno kvalificiranome pilotu.

Članak 112.

(Obuka za tip zrakoplova i provjera)

-
- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da:
- a) svaki član letačke posade završi kurs za tip zrakoplova sukladno sa zahtjevima JAR-FCL ili drugim odgovarajućim zahtjevima kada mijenja tip zrakoplova i radi stjecanja ovlaštenje za novi tip zrakoplova;
 - b) svaki član letačke posade završi kurs operatora za tip zrakoplova prije obavljanja dužnosti u slučaju promjene tipa zrakoplova i radi stjecanja ovlaštenja za novi tip zrakoplova, kao i promjene operatora zrakoplova;
 - c) kurs operatora za tip zrakoplova vrši kvalificirana osoba sukladno sa programom kursa koji je sastavni dio Operativnog priručnika;
 - d) svaki član letačke posade prođe provjere sukladno sa člankom 113. i 115. ovoga Pravilnika.
- (2) U slučaju promjene tipa zrakoplova, provjera koja se zahtijeva člankom 115. ovog Pravilnika može biti kombinirana sa provjerom praktične osposobljenosti za tip zrakoplova.
- (3) Kurs operatora za tip zrakoplova može biti kombiniran sa kursom za stjecanje ovlaštenja za novi tip zrakoplova.

Članak 113.

(Obuka za tipske razlike i obuka za upoznavanje)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da svaki član letačke posade završi:
- a) obuku za tipske razlike kada treba da upravlja varijantom zrakoplova na kome trenutno izvršava poslove i kada se uvodi nova oprema ili procedure na tipu ili varijanti zrakoplova na kome se trenutno izvršavaju zadaće;
 - b) obuku za upoznavanje koja zahtijeva primjenu dodatnog znanja kada se upravlja drugim zrakoplovom istog tipa ili kada se uvodi nova oprema ili procedure na tipu ili varijanti zrakoplova na kome se trenutno izvršavaju zadaće.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora specificirati u Operativnom priručniku kada se zahtijeva obuka za tipske razlike i obuka za upoznavanje.

Članak 114.

(Unapređenje u zvanje Vođa zrakoplova)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora utvrditi razinu minimalnog iskustva za unapređenje u zvanje Vođa zrakoplova koji mora biti utvrđen u Operativnom priručniku.
- (2) Minimalni zahtjevi za zvanje Vođa zrakoplova moraju biti utvrđeni u Operativnom priručniku.

Članak 115.

(Periodična obuka i provjera)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da:
- a) svaki član posade prođe periodičnu obuku i provjeru i da je takva obuka i provjera odgovarajuća za tip ili varijantu zrakoplova za koji je član letačke posade ovlašten da upravlja.
 - b) program periodične obuke i provjere je uspostavljen u Operativnom priručniku.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da svaki član posade prođe godišnju provjeru stručnosti u kojoj će pokazati svoju sposobnost u izvršavanju normalnih, izvanrednih i postupaka u opasnosti.

(3) Obuka i provjere moraju biti izvršeni od strane instruktora na klasi/tipu ili imenovanog rukovoditelja za letačke operacije.

Članak 116.

(Kvalifikacija za upravljanje zrakoplovom iz bilo kojeg sjedišta)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je, za pilote kojima može biti dodijeljeno da upravljaju iz bilo kojeg sjedišta, odgovarajuća procedura utvrđena u Operativnom priručniku.

Članak 117.

(Skorašnje iskustvo)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka, u pogledu skorašnjeg iskustva na zrakoplovu, mora da osigura da:

- a) pilot ne može da leti kao vođa zrakoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalificiran i kojeg je vođa zrakoplova ovlastio da upravlja zrakoplovom, ako u prethodnih 90 dana nije obavio najmanje tri polijetanja i tri slijetanja kao pilot koji upravlja zrakoplovom istog tipa ili na simulatoru leta;
- b) drugi pilot ne može da upravlja zrakoplovom u toku polijetanja i slijetanja, ako u prethodnih 90 dana nije kao pilot upravljao zrakoplovom na tri leta tijekom polijetanja i slijetanja avionom istog tipa ili na simulatoru leta.

Članak 118.

(Osposobljenost za područje operacija i vrstu radova)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je svo uposleno letačko osoblje adekvatno osposobljeno za vrstu radova i da imaju na raspolaganju sve potrebne informacije neophodne za sigurno izvođenje radova u tom području operacija.
- (2) Prije izvođenja specijaliziranih radova piloti moraju poznavati procedure utvrđene u Operativnom priručniku.
- (3) Osposobljenost za vrstu radova može biti produžena izvršavanjem istih u periodu važenja ili dopunskom obukom što mora biti utvrđeno u Operativnom priručniku.

Članak 119.

(Evidencija obuke i provjera)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora voditi evidenciju o provedenoj obuci, provjerama i osposobljenosti svakog člana letačke posade.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora dati na uvid sve zabilješke o provedenoj obuci i provjerama na zahtjev člana letačke posade.

DIO DESETI - OSTALI ČLANOVI POSADE ZRAKOPLOVA

Članak 120.

(Minimalni zahtjevi)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je svaki član posade stariji od 18. godina i od strane kvalificirane osobe procijenjen osposobljenim za određenu vrstu radova.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je svaki član posade osposobljen za vršenje propisanih dužnosti.

Članak 121.

(Početna obuka)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je svaki član posade uspješno završio propisanu početnu obuku prije otpočinjanja obuke na tipu zrakoplova.

Članak 122.

(Obuka za tip zrakoplova i obuka za razlike)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je svaki član posade završio odgovarajuću obuku, utvrđenu u Operativnom priručniku, prije vršenja dodijeljenih dužnosti i to:

- a) obuka za tip mora biti završena prije vršenja dužnosti člana posade ili dužnosti na novom tipu zrakoplova;
- b) obuka za razlike mora biti završena prije vršenja dužnosti na varijanti tipa zrakoplova u odnosu na aktuelni tip zrakoplova ili na zrakoplovu sa različitom opremom za slučaj nužde ili na zrakoplovu sa različitim smještajem iste opreme ili na zrakoplovu sa različitom opremom značajnom za vršenje dužnosti člana posade ili na zrakoplovu sa različitim normalnim i postupcima u slučaju nužde u odnosu na aktuelni tip zrakoplova.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora odrediti sadržaj obuke za tip i obuke za upoznavanje uzimajući u obzir prethodnu obuku članova posade na osnovu evidencije obuke propisane članokm 127. ovoga Pravilnika.

(3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da:

- a) obuka za tip zrakoplova se vrši na konstruktivan i stvaran način;
- b) obuka za razlike se vrši na konstruktivan način;
- c) obuka za tip zrakoplova i ako je potrebno obuka za razlike uključuje korištenje odgovarajuće opreme (opremu za slučaj opasnosti) i procedure za slučaj opasnosti odgovarajuće za tip ili varijantu tipa zrakoplova. Obuka za tip zrakoplova obuhvata obuku i uvježbavanje na odgovarajućem sredstvu za obuku (simulator) ili aktuelni zrakoplov.

Članak 123.

(Letovi za upoznavanje)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da svaki član posade nakon završetka obuke za tip izvrši određeni broj letova za upoznavanje prije nego što počne da vrši dužnost člana posade.

Članak 124.

(Periodična obuka)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da svaki član posade vrši periodičnu obuku koja obuhvata dužnosti dodijeljene svakom članu posade u normalnim i postupcima u slučaju opasnosti, kao i vježbe bitne za tip ili varijantu tipa zrakoplova na kome se izvršavaju radovi.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da periodična obuka i program provjere uključuju teoretsku i praktičnu nastavu zajedno sa individualnim uvježbavanjem.

(3) Period važenja periodične obuke i provjere stručnosti je 12 kalendarskih mjeseci ne ubrajajući dane do kraja mjeseca u kojem se izdaje.

(4) Ako se izdaje u posljednja tri mjeseca važenja prethodne provjere, period važenja je od nadnevka izdavanja do 12 mjeseci od nadnevka isticanja prethodne provjere.

Članak 125.

(Obuka za obnavljanje znanja)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da svaki član posade koji nije vršio letačke dužnosti u prethodnih šest mjeseci završi obuku za obnavljanje znanja određenu u Operativnom priručniku.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da, u slučaju kada je član posade vršio letačke dužnosti, ali ih nije vršio kao član posade na određenom tipu zrakoplova u prethodnih šest mjeseci, prije vršenja dužnosti na tom tipu zrakoplova mora:

- a) završiti obuku obnavljanja znanja za taj tip zrakoplova, ili;
- b) izvršiti dva leta za upoznavanje na tom tipu zrakoplova.

Članak 126.

(Provjera stručnosti)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da tijekom ili poslije završetka obuke svaki član posade bude provjeren, obuhvatajući sadržaj obuke, da bi se izvršila provjera stručnosti u vršenju normalnih i postupaka u slučaju opasnosti.

(2) Provjeru iz stavka (1) ovog člana vrše osobe koje ovlasti BHDCA.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da svaki član posade bude provjeren poslije:

- a) početne obuke;
- b) obuke za tip zrakoplova i obuke za razlike;
- c) periodične obuke.

Članak 127.

(Evidencija obuke)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora:

- a) voditi evidenciju o svakoj obuci i svim provjerama za svakog člana posade;
- b) izdati uvjerenje o početnoj obuci, obuci za tip zrakoplova, periodičnoj obuci, kao i drugim provjerama i iste daje svakom članu posade na njegov zahtjev.

DIO JEDANAESTI - PRIRUČNICI, DNEVNICI I EVIDENCIJA

Članak 128.

(Opća pravila za Operativni priručnik)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da Operativni priručnik sadrži sva uputstva i informacije za izvršavanje dužnosti operativnog osoblja.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da sadržaj Operativnog priručnika, uključujući sve dopune i izmjene, nije u suprotnosti sa uvjetima sadržanim u Potvrdi za pružanje usluga iz zraka ili drugim propisima.

(3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka može izdati Operativni priručnik u više dijelova.

(4) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da operativno osoblje ima pristup kopiji svakog dijela Operativnog priručnika.

(5) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se Operativni priručnik dopunjava ili mijenja, tako da su uputstva i informacije aktuelne.

(6) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je operativno osoblje upoznato sa promjenama koje su značajne za vršenje njihovih dužnosti.

(7) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da su informacije koje su uzete iz odobrenih dokumenata, ili bilo koja dopuna tako odobrenih dokumenata, pravilno unijete u Operativni priručnik, tako da nema informacija koje su u suprotnosti sa odobrenim dokumentima.

(8) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je sadržaj Operativnog priručnika predstavljen u obliku koji može biti korišten bez poteškoća.

Članak 129.

(Struktura i sadržaj Operativnog priručnika)

Operativni priručnik obavezno sadrži:

- a) Dio A; Generalni/Temeljni dio koji uključuje operativne procedure i instrukcije potrebne za sigurne operacije zrakoplovom bez obzira na tip zrakoplova;
- b) Dio B; Operativne stavke za određeni tip zrakoplova koji uključuje instrukcije i procedure potrebne za sigurne operacije za konkretan tip zrakoplova;
- c) Dio C; Usluge iz zraka i operativna područja koji uključuje instrukcije i informacije koje su potrebne za specifične radne zadatke iz zraka i operativna područja;
- d) Dio D; Obuka koji uključuje instrukcije za obuku osoblja koja se zahtijeva za sigurno izvođenje operacija.

Članak 130.

(Letački priručnik zrakoplova)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora posjedovati važeći Letački priručnik zrakoplova ili odgovarajući dokument za svaki zrakoplov kojim se operira.

Članak 131.

(Dnevnik zrakoplova)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora voditi i sačuvati Dnevnik zrakoplova koji sadrži informacije sukladne sa zahtjevima utvrđenim u Operativnom priručniku.

(2) Nositelju potvrde za pružanje usluga iz zraka može se dozvoliti da ne vodi Dnevnik zrakoplova, ako su relevantne informacije na raspolaganju u ostalim dokumentima.

Članak 132.

(Tehnički dnevnik zrakoplova)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora voditi i sačuvati Tehnički dnevnik zrakoplova za svaki zrakoplov kojim se operira.

Članak 133.

(Period čuvanja dokumenata)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se:

- a) informacije koje se koriste za pripremu i izvršenje leta (plan leta, NOTAM/AIS, masa i balans zrakoplova, obavještenje o specijalnom teretu) se čuvaju u periodu od tri mjeseca;
- b) izvještaji (dnevnik zrakoplova, izvještaji o događajima, izvještaji o prekoračenju vremena letenja) se čuvaju u periodu od tri mjeseca;
- c) evidencija o letačkoj posadi:
 - 1) vrijeme letenja i rada se čuva u periodu od 15 mjeseci;
 - 2) kopije letačkih dozvola se čuvaju trajno;
 - 3) sve vrste obuka i provjera se čuvaju u periodu od tri godine;
 - 4) obuka za opasne materije se čuva u periodu od tri godine;
- d) evidencija o kabinskoj posadi:
 - 1) vrijeme letenja i rada se čuva u periodu od 15 mjeseci;
 - 2) kopije dozvola se čuvaju trajno;
 - 3) sve vrste obuka i provjera se čuvaju trajno;
 - 4) obuka za opasne materije se čuva u periodu od tri godine.

DIO DVANAESTI - DUŽINA TRAJANJA VREMENA RADA I VREMENA LETENJA

Članak 134.

(Ograničenje vremena rada i vremena letenja)

Maksimalno trajanje vremena rada u toku jedne kalendarske godine uključujući i vrijeme dežurstva je ograničeno na 1800 sati, od čega je vrijeme letenja ograničeno na 900 sati.

Članak 135.

(Vrijeme odmora)

- (1) Pilot mora dobiti slobodne dane za odmor, u kojima je oslobođen od vršenja dužnosti i o kojima mora unaprijed biti obaviješten, i to:
 - a) najmanje sedam dana u toku kalendarskog mjeseca, koji može uključiti bilo koje vrijeme predviđeno za odmor;
 - b) najmanje 96 dana u svakoj kalendarskoj godini koji može uključiti bilo koje vrijeme predviđeno za odmor.

DIO TRINAESTI - PRIJEVOZ OPASNIH MATERIJA ZRAČNIM PUTEVIMA

Članak 136.

(Prijevoz opasnih materija)

- (1) Prijevoz opasnih materija zračnim putem je zabranjen, osim ukoliko postoji odobrenje izdato od BHDCA.
- (2) Voda zrakoplova je obavezan poduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurao da su opasne materije koje se prevoze zračnim putem pravilno klasificirane, dokumentovane, kvalificirane, opisane, upakovane, označene, stavljene etikete i bez vidljivih znakova oštećenja.

(3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora ispunjavati sve odredbe sadržane u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija tijekom poduzimanja i prijevoza opasnih materija.

Članak 137.

(Klasifikacija opasnih materija)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da su svi predmeti i supstance klasificirani kao opasne materije kao što je specificirano u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija.

Članak 138.

(Pakovanje opasnih materija)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da su opasne materije pakovane na način utvrđen u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija.

Članak 139.

(Označavanje opasnih materija)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da su opasne materije jasno označene naljepnicama na način utvrđen u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija.

Članak 140.

(Dokumenta za prijevoz opasnih materija)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da se prilikom prijevoza opasnih materija nalaze prateći dokumenti za promet, kao i obavještenje za vođu zrakoplova o vrsti i količini istih.

DIO ČETRNAESTI - SIGURNOST CIVILNOG ZRAKOPLOVSTVA

Članak 141.

(Sigurnosni zahtjevi)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz zraka mora osigurati da je svo osoblje upoznato i u saglasnosti sa zahtjevima nacionalnog programa sigurnosti Bosne i Hercegovine.

Članak 142.

(Izvještavanje o nezakonitom ometanju)

Voda zrakoplova mora, bez odlaganja, podnijeti izvještaj o svakom nezakonitom ometanju najbližoj policijskoj stanici i BH DCA.

DIO PETNAESTI - PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 143.

(Sastavni dijelovi Pravilnika)

Sastavni dijelovi ovog Pravilnika su:

- a) Dodatak 1 - Operativni priručnik;
- b) Dodatak 2 - Priručnik za održavanje zrakoplova operatora;
- c) Dodatak 3 - Sustav kvaliteta;
- d) Dodatak 4 - Program održavanja zrakoplova;

-
- e) Dodatak 5 - Tehnička knjiga zrakoplova;
 - f) Dodatak 6 - Zahtjev za izdavanje Potvrde za pružanje usluga iz zraka;
 - g) Dodatak 7 - Podaci o rukovodećem osoblju;
 - h) Dodatak 8 - Potvrda o pružanju usluga iz zraka;
 - i) Dodatak 9 - Specifikacija operacija Potvrde o pružanju usluga iz zraka.

Članak 144.

(Stupanje na snagu)

Ovaj Pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Broj 02-292.4-231-1/07
12. ožujka 2007. godine
Sarajevo

Generalni direktor
Đorđe Ratkovića, v.r.

Dodatak 1

OPERATIVNI PRIRUČNIK

Operativni priručnik sadrži sljedeće:

DIO A - GENERALNI/OSNOVNI DIO

0. ADMINISTRACIJA I UPRAVLJANJE OPERATIVNIM PRIRUČNIKOM

0.1 Uvod

- (a) Izjava da je Operativni priručnik sukladan sa svim primjenljivim pravilima i uvjetima iz odgovarajuće potvrde.
- (b) Izjava da Operativni priručnik sadrži operativna uputstva kojih se mora pridržavati osoblje.
- (c) Lista i kratak opis različitih dijelova Operativnog priručnika, njihov sadržaj, primjenljivost i uporaba.
- (d) Objašnjenja i definicije pojmova korištenih u Operativnom priručniku.

0.2 Sustav izmjena i revizija

- (a) Imenovanje odgovorne osobe za izdavanje i unošenje dopuna i revizija.
- (b) Evidencija o amandmanima i revizijama sa nadnevkom unošenja i nadnevkom važenja.
- (c) Izjava da rukom pisane dopune i revizije nisu dozvoljene osim u situacijama koje zahtijevaju hitnu dopunu ili reviziju u interesu sigurnosti.
- (d) Opis sustava za označavanje strana i njihovih nadnevaka valjanosti.
- (e) Lista važećih strana.
- (f) Obilježavanje izmjena (na stranicama teksta i ako je primjenljivo, na kartama i dijagramima).
- (g) Privremene revizije.
- (h) Opis sustava distribucije priručnika, amandmana i revizija.

1. ORGANIZACIJA I ODGOVORNOST

1.1 Organizacijska struktura. Opis organizacijske strukture poduzeća.

1.2 Imenovani rukovoditelji. Ime svakog rukovoditelja odgovornog za letačke operacije, sustav održavanja, obuku posade i zemaljske operacije.

1.3 Odgovornosti i dužnosti rukovodećeg operativnog osoblja. Opis dužnosti, odgovornosti i ovlaštenja rukovodećeg operativnog osoblja.

1.4 Ovlaštenja, dužnosti i odgovornosti vođe zrakoplova.

1.5 Dužnosti i odgovornosti članova posade osim vođe zrakoplova.

2. OPERATIVNO UPRAVLJANJE I NADZOR

2.1 Nadzor operacija od strane operatora. Opis sustava za nadzor operacija.

2.2 Sustav i odgovornost za objavljivanje dodatnih operativnih instrukcija i informacija. Opis sustava za objavljivanje informacija koje mogu biti operativne prirode, ali koje su dopuna onima iz Operativnog priručnika.

2.3 Operativno upravljanje. Opis procedura i odgovornosti koje su neophodno za provođenje operativne kontrole uvažavajući sigurnost letenja.

3. SUSTAV KVALITETA

3.1 Opis politike kvaliteta operatora i sustava podjele zaduženja i odgovornosti, ako je primjenljivo.

4. SASTAV POSADE

4.1 Objašnjenje metoda za određivanje sastava posade.

5. POTREBNE KVALIFIKACIJE

5.1 Opis potrebnih dozvola, ovlaštenja, kvalifikacije/stručnosti, iskustva u pružanju usluga iz zraka, obuka, provjere, prethodno/skorašnje iskustvo i sastav posade.

6. MJERE PREDOSTROŽNOSTI ZA ZDRAVLJE POSADE

6.1 Relevantni propisi i naputci za članove posade u svezi zdravlja i sposobnosti (bolesti, davanje krvi, vakcinacije, alkohol, droge, tablete za spavanje, ronjenje, itd.).

6.2 Primjenljivi propisi i naputci za članove posade u svezi opasnog tereta (pesticidi i kemikalije itd.).

7. OGRANIČENJA VREMENA LETENJA

7.1 Ograničenja vremena letenja i radnog vremena, uključujući minimalno vrijeme odmora.

8. OPERATIVNE PROCEDURE

8.1 Instrukcije za pripremu leta. Instrukcije koje su primjenljive na operacije:

- (a) Opće procedure;
- (b) Procedura za izviđanje zone operacija u cilju indentificiranja opasnosti i visine po tlaku;
- (c) Procedura za određivanje mase tereta i procjenu granica performanci i centra težišta;
- (d) Procedura u slučaju nužde, odnosno izbacivanje tereta, goriva ili kemikalija (uključujući radnje cjelokupnog osoblja);
- (e) Procedure za svaki drugi specifičan zadatak;
- (f) Sustav za pribavljanje NOTAM-a, meteoroloških i drugih kritičnih informacija na matičnom aerodromu i na lokacijama na terenu;
- (g) Zahtjevi za određene zadatke (ogledalo, vješanje tereta, uređaji za teret, posebna radiooprema, radarski visinometri, itd.);
- (h) Uputstvo za upotrebu liste odloženih radova (DDL) i liste minimalne opreme (MEL);
- (i) Način popunjavanja i nošenja dokumenata uključujući Tehnički dnevnik zrakoplova.

8.2 Instrukcije za opsluživanja na zemlji. Instrukcije uključuju sljedeće, ukoliko je primjenljivo:

- (a) Procedure punjenja gorivom, uključujući potrebne provjere kakvoće na terenu i predostrožnosti za sprečavanje prolivanja i zagađivanje okoline;
- (b) Zahtjevi za informiranje putnika, specijalista za određene zadaće i zemaljsko osoblje;

-
- (c) Procedure odleđivanja i sprečavanja zaleđivanja na zemlji;
 - (d) Procedure dekontaminiranja.

8.3 Letačke procedure. Instrukcije uključuju sljedeće, ukoliko je primjenljivo:

- (a) Procedure relevantne za tip zrakoplova, određene zadaće i područje rada, uključujući bilo koje odobrenje u svezi sa operacijama u naseljenim oblastima i/ili u područjima sa objektima sa izraženom visinom;
- (b) Procedura za podešavanja visinomjera;
- (c) Procedura za upravljanje potrošnjom goriva;
- (d) Korištenje sigurnosnih pojaseva i ramenih veza;
- (e) Postupci nakon zvučnog signala od uređaja za upozorenje na opasnost (EGPWS itd.);
- (f) Politika korištenja slobodnih sjedišta;
- (g) Meteorološka ograničenja za određeni zadatak;
- (h) Sigurnosni zahtjevi u kabini uključujući i pušenje;
- (i) Turbulencija i struje od rotora;
- (j) Savjeti za rad u nepovoljnim i potencijalno opasnim atmosferskim uvjetima.

8.4 Zahtjevi u vezi uporabe kisika.

- (a) Zahtjevi vezani za obezbjeđenje i korištenje kisika (visina, vrijeme izlaganja, noć itd.);
- (b) Posebni zahtjevi za posadu, specijaliste za određene poslove i putnike.

9. OPASNE MATERIJE I ORUŽJE

9.1 Informacija, instrukcija i opće uputstvo o prometu opasnih materija kao unutarnjeg ili spoljnega tereta sadrži:

- (a) Politiku operatora za promet opasnih materija uključujući mjere zaštite od dejstva opasnih materija (kemikalija, pesticida, goriva itd.) na terenu;
- (b) Uputstvo o načinu prihvata, označavanja, čuvanja i razdvajanja opasnih materija;
- (c) Procedura za izvanrednu situaciju u koju su uključene opasne materije;
- (d) Dužnosti cjelokupnog osoblja;
- (e) Instrukcije o prijevozu uposlenih.

9.2 Uvjeti pod kojima se može prevoziti oružje, bojeva municija i sportska oprema.

10. SIGURNOST

10.1 Sigurnosne instrukcije i naputci, koje uključuju ovlaštenja i odgovornosti cjelokupnog operativnog osoblja.

11. POSTUPCI U SLUČAJU NESREĆE ILI INCIDENTA

11.1 Procedure za postupanje, bilježenje i prijavljivanje nesreća i incidenta uključujući:

- (a) Definicije nesreća i incidenta i odgovornosti cjelokupnog osoblja;

-
- (b) Procedure prijavljivanja (uključujući sve obvezne obrasce za izvještavanje);
 - (c) Specijalno obavještenje o incidentu u slučaju prijevoza opasnih materija.

12. PRAVILA LETENJA

12.1 Primjenjiva pravila letenja i drugi propisi.

12.2 Procedure za dobijanje dozvola i izuzeća (za spoljni teret i odobrenja za letenje na malim visinama).

DIO B - OPERATIVNE STAVKE ZA ODREĐENI TIP ZRAKOPLOVA

0. OPĆE INFORMACIJE I JEDINICE MJERE

0.1 Opće informacije uključujući jedinice mjere i tablice za konverziju.

1. OGRANIČENJA

1.1 Opis dozvoljenih i operativnih ograničenja, uključujući ona primjenljiva za opremu posebne namjene, sadrži, gdje je primjenljivo:

- (a) Status Sertifikacije;
- (b) Konfiguraciju putničke kabine;
- (c) Tipove odobrenih operacija;
- (d) Sastav posade;
- (e) Masu i centar težišta;
- (f) Ograničenja brzine;
- (g) Envelopu leta;
- (h) Ograničenja jačine vjetra;
- (i) Ograničenja performansi;
- (j) Kut prilaženja;
- (k) Kontaminaciju zmaja;
- (l) Ograničenja sustava.

2. PROCEDURE U IZVANREDNIM SLUČAJEVIMA

Procedure u izvanrednim slučajevima i dužnosti posade, liste provjere i način njihovog korištenja uključujući svaki postupak u izvanrednom slučaju sa opremom posebne namjene, što nije opisano u Letačkom priručniku zrakoplova.

3. NORMALNE PROCEDURE

Normalne procedure i dužnosti posade, liste provjere i način njihovog korištenja uključujući svaki postupak u izvanrednom slučaju sa opremom posebne namjene, što nije opisano u Letačkom priručniku zrakoplova ili odgovarajućem dokumentu.

4. PERFORMANCE

4.1 Podaci o performancama moraju biti predstavljeni u obliku koji omogućava lako korištenje.

4.2 Podaci o performansama moraju biti u suglasnosti sa zahtjevima ovoga Pravilnika.

4.3 Ako podaci za klasu performanci nisu dostupni u Letačkom priručniku zrakoplova ili ekvivalentnom dokumentu onda drugi podaci koje odobri BH DCA mogu biti uključeni.

5. MASA I BALANS

5.1. Instrukcije i podaci za proračun mase i centraže uključuju:

- (a) Sustav proračuna;
- (b) Informaciju o popunjavanju dokumentacije;
- (c) Ograničenja.

6. UTOVAR

6.1. Procedure za utovar i istovar, osiguranje unutarnjeg i spoljnog tereta.

7. PLANIRANJE LETA

7.1 Podaci i instrukcije neophodne za planiranje prije i u toku leta.

7.2 Procedure za specifične zadatke.

8. LISTA ODSTUPANJA OD KONFIGURACIJE

Rezervirano.

9. LISTA MINIMALNE OPREME

9.1. Lista minimalne opreme za određene tipove/varijante zrakoplova, operacije i geografska područja.

10. OPREMA ZA PREŽIVLJAVANJE I IZVANREDNE SITUACIJE UKLJUČUJUĆI KISIK

10.1 Lista opreme za preživljavanje, ovisno od prirode oblasti operacija i od njene dostupnosti;

10.2 Lista provjere za ocjenu stanja i ispravnosti opreme i instrukcije za njenu uporabu;

10.3 Procedure za određivanje količine potrebnog kisika i raspoložive količine.

11. PROCEDURE EVAKUIRANJA U SLUČAJU NUŽDE

Procedure evakuiranja u slučaju nužde, koordinacija posade i postupci sa putnicima u slučaju prinudnog slijetanja, slijetanja na vodu ili drugih izvanrednih situacija.

12. SUSTAVI ZRAKOPLOVA

Opis sustava zrakoplova i sve opreme za specifične zadaće. Opciona oprema, dodatni sustavi ili priključci, relevantne procedure uključujući sve dopune Letačkom priručniku zrakoplova ili ekvivalentnom dokumentu.

DIO C - VRSTA PRUŽANJA USLUGA IZ ZRAKA I DOMEN OPERACIJA

Posebne instrukcije u svezi s geografskim područjima rada i vrstama operacija.

DIO D - OBUKA

1. Minimalne kvalifikacije (uključujući nalet za letačko osoblje) potrebne za pružanje određenih usluga iz zraka.

2. Plan obuke i program provjere za operativno osoblje.

-
- 2.1 Za letačku posadu. Sva relevantna poglavlja koja se odnose na njihove dužnosti.
 - 2.2 Za članove posade. Sva relevantna poglavlja koja se odnose na njihove dužnosti.
 - 2.3 Za specijaliste. Sve relevantne stavke specifične za njihove dužnosti.
 - 2.4 Za zemaljsko osoblje. Sve relevantne stavke propisane za njihove dužnosti.
 - 3. Procedure
 - 3.1 Sustav praćenja nadnevaka istjecanja kvalifikacija, provjera, testova i dozvola.
 - 3.2 Sustav/politika za rad sa osobljem koje ne zadovolji provjere i testove.
 - 3.3 Period čuvanja dokumentacije.

DODATAK 2

PRIRUČNIK ZA ODRŽAVANJE ZRAKOPLOVA OPERATORA

POGLAVLJE 0-GENERALNA ORGANIZACIJA

- 0.1. Izjava o odgovornosti Operatora;
- 0.2. Opće informacije:
 - a) Kratki opis organizacije;
 - b) Odnosi sa drugim organizacijama;
 - c) Sastav flote - tip operacija;
 - d) Lokacije linijskih stanica.
- 0.3. Osoblje za upravljanje održavanjem:
 - a) Odgovorni rukovoditelj;
 - b) Odgovorna osoba za sustav održavanja;
 - c) Koordinacija unutar sustava održavanja;
 - d) Obveze i odgovornosti;
 - e) Organizacijska shema;
 - f) Ljudski resursi i obuka osoblja.
- 0.4. Procedure izvještavanja BHDCA u slučaju izmjene ugovora o održavanju/ lokacija /osoblja/ aktivnosti/ odobrenja.
- 0.5. Procedure izmjene Priručnika.

POGLAVLJE 1-PROCEDURE ODRŽAVANJA

- 1.1. Korištenje zrakoplovne Tehničke knjige i primjena Liste minimalne opreme;
- 1.2. Program održavanja zrakoplova - izrada i poboljšanja;
- 1.3. Zapisi o održavanju, odgovornosti, čuvanju, pristupu;
- 1.4. Izvršavanje i kontrola naloga za plovidbenost;

-
- 1.5. Analiza učinkovitosti Programa održavanja;
 - 1.6. Politika usvajanja neobveznih modifikacija;
 - 1.7. Standardi primjene većih modifikacija;
 - 1.8. Izvještavanje o kvarovima:
 - a) Analiza;
 - b) Veza sa proizvođačima i zrakoplovnim vlastima;
 - c) Politika odgađanja radova.
 - 1.9. Aktivnosti inženjeringa;
 - 1.10. Programi praćenja pouzdanosti:
 - a) Zrakoplov;
 - b) Pogonska grupa;
 - c) Komponente.
 - 1.11. Pretpoletni pregled
 - a) Priprema zrakoplova za let;
 - b) Podgovorene funkcije za zemaljsko opsluživanje;
 - c) Osiguranje ukrcavanja tereta i prtljaga;
 - d) Kontrola punjenja gorivom, količina/kvalitet;
 - e) Kontrola kontaminiranja uslijed snijega, leda, prašine i pijeska prema odobrenom standardu.
 - 1.12. Vaganje zrakoplova;
 - 1.13. Procedure testnog leta;
 - 1.14. Primjerci dokumenata, obrazaca i kartica koje se koriste u sustavu održavanja.

POGLAVLJE 2-SUSTAV NADZORA KVALITETA

- 2.1. Politika nadzora kvaliteta, plan i procedure izvođenje audita;
- 2.2. Nadzor aktivnosti upravljanja održavanjem;
- 2.3. Nadzor učinkovitosti Programa održavanja;
- 2.4. Osiguravanje da je svo održavanje izvedeno od strane odgovarajućih JAR-145 organizacija:
 - a) Održavanje zrakoplova;
 - b) Motori;
 - c) Komponente.
- 2.5. Osiguravanje da je svo ugovoreno održavanje izvedeno sukladno sa ugovorima, uključujući pod-ugovarače koje koristi organizacija sa kojom je potpisan ugovor o održavanju;
- 2.6. Personal za izvođenje audita za nadzor kvaliteta.

POGLAVLJE 3-UGOVORENO ODRŽAVANJE

- 3.1. Način izbora organizacija za održavanje;
- 3.2. Detaljna lista organizacija sa kojima je potpisan ugovor o održavanju;
- 3.3. Relevantne tehničke procedure navedene u ugovorima o održavanju.

Dodatak 3

SUSTAV KVALITETA

1. Opće

1.1. Definicije:

Pojmovi korišteni u svezi sa zahtjevima sustava kvaliteta imaju slijedeće značenje:

- a) **Odgovorni rukovoditelj** (*Accountable Manager*). Osoba prihvatljiva za BH DCA koja posjeduje kompanijske ovlasti da može osigurati da će operacije i održavanje biti financirano i sprovedeno u standardima zahtijevanim od BH DCA, kao i prema dodatnim zahtjevima definiranim od strane operatora.
- b) **Osiguranje kvaliteta** (*Quality Assurance*). Sve planirane i sustavatske radnje uspostavljene sciljem utvrđivanja da sve operacije i radnje održavanja zadovoljavaju postavljene zahtjeve.
- c) **Rukovoditelj kvaliteta** (*Quality Manager*). Rukovoditelj, prihvatljiv za BH DCA, odgovoran za upravljanje sustavom kvaliteta, nadgledanje i zahtijevanje korektivnih mjera.

1.2. Politika kakvoće (*Quality Policy*)

1.2.1. Operator treba u pisanoj formi dati izjavu u svezi sa Politikom kakvoće, kojom Odgovorni rukovoditelj navodi ciljeve koje Sustav nadzora kakvoće namjerava postići. Politika kakvoće treba osigurati postizanje i neprekidnu usaglašenost sa svim relevantnim zahtjevima Zakona o zrakoplovstvu BiH i važećih podzakonskih akata, kao i sa svim dodatnim standardima koje odredi operator. Kad god dođe do promjene Odgovornog rukovoditelja, neophodno je da novopostavljeni Odgovorni rukovoditelj potpiše ovu izjavu, što je preduvjet za prihvatanje sustava kakvoće od strane BH DCA.

1.2.2. Odgovorni rukovoditelj je suštinski dio organizacije rukovođenja nositelja Potvrde za pružanje usluga iz zraka. Izraz "Odgovorni rukovoditelj" znači Predsjednik/Upravni direktor/Generalni direktor i sl. u organizaciji, koji po svom položaju ima sveukupnu odgovornost (uključujući financijsku) za upravljanje organizacijom.

1.2.3. Odgovorni rukovoditelj ima krajnju odgovornost za sustav kvaliteta nositelja Potvrde za pružanje usluga iz zraka, uključujući učestanost i strukturu aktivnosti vezanih za internu procjenu upravljanja.

1.3. Svrha sustava osiguranja kvaliteta

1.3.1. Sustav osiguranja kvaliteta omogućuje Operatoru nadgledanje usaglašenosti sa zahtjevima Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine i važećih podzakonskih akata, Operativnog priručnika, Priručnika održavanja (MME), i svih drugih standarda uspostavljenih od strane operatora ili BH DCA, s ciljem osiguravanja sigurnih operacija i plovidbenosti zrakoplova.

1.4. Rukovoditelj kvaliteta (*Quality Manager*)

1.4.1. Funkcija Rukovoditelja kvaliteta u smislu nadgledanja usaglašenosti sa procedurama uspostavljenih s ciljem osiguranja sigurnog izvođenja operacija i plovidbenosti zrakoplova, može biti ostvarena od strane više osoba pomoću različitih, ali komplementarnih programa za osiguranje kvaliteta.

1.4.2. Primarna uloga Rukovoditelja kvaliteta je da potvrdi, nadgledanjem izvođenja letačkih operacija, održavanja, obuke posada i operacija na zemlji, da su zadovoljeni svi standardi zahtijevani od strane BH DCA i dodatni zahtjevi uspostavljeni od strane operatora, kao i da su sve aktivnosti nadgledane od odgovarajućeg odgovornog rukovoditelja, nadležnog za pojedini domen.

1.4.3. Rukovoditelj kvaliteta odgovoran je za pravilno uspostavljanje Programa kvaliteta, njegovo implementiranje i održavanje.

1.4.4. Rukovoditelj kvaliteta:

- a) Mora imati direktan pristup odgovornom rukovoditelju
- b) Ne smije biti jedna od odgovornih osoba
- c) Mora imati pristup svim dijelovima organizacije operatora, kao i organizacijama podugovarača.

1.4.5. U slučaju malih/vrlo malih organizacija, odgovorni rukovoditelj može istovremeno imati ulogu rukovoditelja kvaliteta. Međutim, u ovom slučaju, audit kvaliteta trebaju biti provodeni od strane nezavisnih auditora.

2. Sustav kvaliteta

2.1. Uvod

2.1.1. Sustav kvaliteta treba osigurati usaglašenost sa zahtjevima, standardima i procedurama vezanim za izvođenje operacija i održavanja, kao i njihovu adekvatnost.

2.1.2. Operator treba specificirati osnovnu strukturu sustava kvaliteta primjenjivu na operacije.

2.1.3. Sustav kvaliteta treba biti strukturiran u zavisnosti od veličine i složenosti operacija koje će biti izvođene.

2.2. Obim koji pokriva sustav kvaliteta

2.2.1. Sustav kvaliteta odnosi se na slijedeće:

- a) Zahtjeve ovog Pravilnika;
- b) Dodatni standardi i operativne procedure uspostavljene od strane operatora;
- c) Politika kvaliteta operatora;
- d) Organizacijska struktura operatora;
- e) Odgovornost za razvoj, uspostavljanje i upravljanje sustavom kvaliteta;
- f) Dokumentacija, uključujući priručnike, izvještaje i zapise;
- g) Procedure osiguranja kvaliteta;
- h) Program osiguranja kvaliteta;
- i) Zahtijevani financijski, materijalni i ljudski resurs;
- j) Zahtjevi za obuku.

2.2.2. Sustav kvaliteta treba da uključi osiguranje povratne informacije ka odgovornom rukovoditelju (sustav povratne sprege), s ciljem utvrđivanja korektivnih akcija i njihove brze implementacije. Sustav povratne sprege treba također jasno odrediti, od koga se zahtijeva, da ukloni uočene nedostatke u svakom pojedinačnom slučaju, kao i procedure koje se trebaju slijediti u slučaju da korektivne akcije nisu završene unutar predviđenog roka.

2.3. Relevantna dokumentacija

2.3.1. Relevantna dokumentacija uključuje odgovarajuće dijelove Operativnog priručnika i Priručnika održavanja, koji mogu biti uključeni u poseban Priručnik kvaliteta.

2.3.2. Uz to, relevantna dokumentacija uključuje i sljedeće:

- a) Politiku kvaliteta;
- b) Definicije;
- c) Specificirane operativne standarde;
- d) Opis organizacije;
- e) Raspodjelu dužnosti i odgovornosti;
- f) Operativne procedure s ciljem osiguranja saglasnosti sa zahtjevima;
- g) Program za sprečavanje udesa i sigurnosti letenja;
- h) Program osiguranja kvaliteta, uključujući:
 - 1. Plan aktivnosti nadgledanja;
 - 2. Procedure audita;
 - 3. Procedure izvještavanja;
 - 4. Procedure korektivnih akcija;
 - 5. Sustav zapisivanja;
- i) Program školovanja;
- j) Kontrolu dokumentacije.

3. Program osiguranja kvaliteta

3.1. Uvod

3.1.1. Program osiguranja kvaliteta uključuje planirane i sustavne akcije s ciljem utvrđivanja da se aktivnosti na izvođenju operacija i održavanja provode sukladno sa svim primjenjivim zahtjevima, standardima i operativnim procedurama.

3.2. Inspekcija kvaliteta

3.2.1. Primarna svrha inspekcije kvaliteta je da istraži određeni događaj/postupak/dokument i sl, s ciljem utvrđivanja da li su uspostavljene operativne procedure i zahtjevi slijeđeni tijekom njihovog obavljanja i da li su dostignuti zahtijevani standardi.

3.2.2. Tipična polja djelovanja za inspekciju kvaliteta su:

- a) Izvođenje letačkih operacija;
- b) Operacije odleđivanja i sprečavanja zaleđivanja na zemlji;
- c) Usluge letačke podrške;
- d) Kontrola opterećenja;
- e) Održavanje;

-
- f) Tehnički standardi;
 - g) Standardi obuke.

3.3. Audit

3.3.1. Audit je sustavno i nezavisno poređenje načina na koji je neka radnja izvršena sa načinom na koji bi ta radnja trebala biti izvršena prema ustanovljenim operativnim procedurama.

3.3.2. Audit najmanje uključuje sljedeće:

- a) Izjavu o obimu audita;
- b) Planiranje i pripremu;
- c) Sakupljanje i bilježenje evidencije;
- d) Analiza evidencije.

3.3.3. Efektivnom auditu doprinosi:

- a) Intervju i razgovor sa osobljem;
- b) Pregled objavljenih dokumenata;
- c) Ispitivanje odgovarajućeg uzorka dokumentacije;
- d) Posmatranje aktivnosti izvođenja operacija;
- e) Čuvanje sačinjenih dokumenata i zapisivanje uočenog stanja.

3.4. Auditori

3.4.1. Operator, zavisno od veličine i složenosti operacija, odlučuje da li audit obavlja jedan auditor ili tim sastavljen od više njih. Auditor ili tim mora imati odgovarajuće iskustvo u operacijama i/ili održavanju.

3.4.2. Odgovornosti auditora trebaju biti jasno definirane u odgovarajućoj dokumentaciji.

3.5. Nezavisnost auditora

3.5.1. Auditori ne bi trebali imati bilo kakvu svakodnevnu vezu unutar područja operacija i/ili održavanja koje treba biti podvrgnuto auditu. Operator može, kao dodatak korištenim uslugama od strane samo u tu svrhu određenog personala stalno zaposlenog unutar posebnog odjela osiguranja kvaliteta, poduzeti i nadgledanje određenog područja ili aktivnosti koristeći auditore koji povremeno obavljaju taj posao. Operator čija veličina i struktura ne opravdava uspostavljanje posebnog odjela i zapošljavanje auditora sa punim radnim vremenom, može organizovati audite koristeći osoblje stalno zaposlen na drugim zadacima iz sopstvene organizacije ili iz nekog vanjskog izvora, po ugovoru koji mora biti prihvatljiv za BH DCA. U svim slučajevima operator mora razviti odgovarajuće procedure da osigura da osobe direktno odgovorne za domeni podvrgnute auditu nisu izabrane kao dio tima za izvođenje audita. U slučaju korištenja vanjskih auditora, od suštinske je važnosti da su dobro upoznati sa tipom operacija i/ili održavanja koje izvodi operator.

3.5.2. Program osiguranja kvaliteta operatora treba odrediti osobe unutar kompanije koje posjeduju iskustvo, odgovornost i ovlašćenja da:

- a) Vrše inspekcije kvaliteta i audite kao dijelove tekućeg osiguravanja kvaliteta;
- b) Uočavaju i zapisuju nalaze i skupljaju evidenciju s ciljem potkrepljivanja dokazima tih nalaza;
- c) Preporučuju rješenja putem utvrđenih linija izvještavanja za otklanjanje uočenih nedostataka;

-
- d) Potvrđuju implementaciju rješenja unutar utvrđenih vremenskih okvira;
 - e) Odgovorni su direktno odgovornom rukovodiocu.

3.6. Područje audita

3.6.1. Od operatora se zahtijeva da nadgledaju usaglašenost sa operativnim procedurama koje su uspostavljene s ciljem osiguranja sigurnog izvođenja operacija, plovidbenost zrakoplova i ispravnost operativne opreme i opreme za nuždu. U tu svrhu neophodno je, kao minimum, nadgledati:

- a) Organizaciju;
- b) Planove i ciljeve kompanije;
- c) Operativne procedure;
- d) Sigurnost izvođenja operacija;
- e) Certifikaciju operatora (*AWC/Operations Specifications*);
- f) Nadgledanje (*Supervision*);
- g) Performanse zrakoplova;
- h) Operacije u svim vremenskim uvjetima (*All Weather Operations-AWO*);
- i) Komunikacijsku i navigacijsku opremu;
- j) Masa, balans i opterećenje zrakoplova;
- k) Instrumente i sigurnosnu opremu;
- l) Priručnike, knjige i zapise;
- m) Ograničenja za rad posade, zahtjeve za odmor, raspored posada;
- n) Vezu između odjela održavanja i operacija;
- o) Korištenje Liste minimalne opreme (MEL);
- p) Programe održavanja i neprekidnu plovidbenost;
- q) Kontrolu izvršenja Naloga za plovidbenost (*Airworthiness Directives*);
- r) Izvođenje održavanja;
- s) Odgađanje radova održavanja;
- t) Letačke posade;
- u) Kabinsko osoblje;
- v) Opasne materije;
- w) Zaštitu od nezakonitog djelovanja (*Security*);
- x) Obuku.

3.7. Planiranje audita

3.7.1. Program osiguranja kvaliteta treba da uključuje definisan plan audita i periodično pregledanje zaokruženih ciklusa po pojedinim područjima. Plan treba biti fleksibilan, i treba da dozvoli izvođenje

neplaniranih audita u slučaju uočavanja nepovoljnih trendova. Ponovni auditi trebaju biti planirani s ciljem potvrđivanja da su korektivne akcije izvršene i da je njihovo djelovanje bilo efikasno.

3.7.2. Operator treba da uspostavi plan audita koji trebaju biti završeni unutar specificiranog vremenskog perioda. Svi aspekti operacija trebaju biti provjereni unutar perioda od 12 mjeseci, ukoliko BHDCA ne prihvati produženje perioda audita. Operator može povećati učestanost audita, ali ne smije smanjiti učestanost bez prethodnog odobrenja BHDCA. Period duži od 24 mjeseca između dva audita nije prihvatljiv za bilo koje područje djelovanja operatora.

3.7.3. Kada operator definiše plan audita, značajne promjene u menadžmentu, organizaciji, operacijama, ili tehnologijama trebaju biti razmotrene skupa sa promjenama u zrakoplovnim propisima.

3.8. Nadgledanje (Monitoring) i korektivne akcije

3.8.1. Primarni cilj nadgledanja unutar sustava kvaliteta je istraživanje i procjena efikasnosti i osiguranje neprekidnog ispunjavanja zahtjeva definisanih politikom, operativnim procedurama i procedurama održavanja. Nadgledanje se bazira na inspekcijama kvaliteta, auditima, korektivnim akcijama i auditima izvršenim po izvršenju korektivnih akcija. Operator treba da uspostavi i objavi procedure kvaliteta s ciljem nadgledanja ispunjenosti zrakoplovnih propisa na neprekidnoj osnovi. Ova aktivnost usmjerena je ka eliminisanju uzroka koji su doveli do nezadovoljavajućih rezultata u pojedinim segmentima.

3.8.2. Bilo koje odstupanje uočeno tijekom ovog procesa treba biti preneseno rukovodiocu odgovornom za pojedinu domen, ili, ukoliko je to odgovarajuće, ka odgovornom rukovodiocu. Odstupanje treba biti zapisano, radi daljeg istraživanja, s ciljem određivanja uzroka i preporuke za izvođenje odgovarajuće korektivne akcije.

3.8.3. Program osiguranja kvaliteta uključuje procedure koje osiguravaju izvođenje korektivnih akcija kao odgovora na uočene nalaze. Ove procedure trebaju nadgledati takve akcije da bi se utvrdila njihova učinkovitost i kompletnost. Organizacijska odgovornost za implementaciju korektivnih akcija je unutar odjela navedenom u izvještaju u kojem se navodi uočeni nedostatak. Odgovorni rukovoditelj ima krajnju odgovornost za izvođenje korektivnih akcija i za osiguranje, putem rukovoditelja osiguranja kvaliteta, da je rezultat korektivne akcije ponovno uspostavljanje saglasnosti sa zahtjevima BH DCA i kompanijskim standardima.

3.8.4. Korektivne akcije

Po završetku inspekcije kvaliteta/audita, operator određuje:

- a) Ozbiljnost uočenih nedostataka i potrebu za neodložnim korektivnim akcijama;
- b) Porijeklo uočenog nedostatka;
- c) Koje korektivne akcije mogu osigurati da neće doći do ponovnog odstupanja od procedura;
- d) Plan za korektivne akcije;
- e) Određivanje pojedinaca ili odjela odgovornih za primjenu korektivnih akcija;
- f) Dodjeljivanje neophodnih resursa od strane odgovornog rukovoditelja, ukoliko je to neophodno.

3.8.5. Rukovoditelj osiguranja kvaliteta treba:

- a) Provjeriti da je korektivna akcija poduzeta od strane rukovoditelja odgovornog za otklanjanje uočenih nedostataka;
- b) Provjeriti da korektivna akcija sadrži potrebne elemente;
- c) Nadgledati potpunu primjenu korektivne akcije;

-
- d) Izvijestiti rukovodnu strukturu o nezavisnoj procjeni korektivne akcije, primjeni i kompletnosti;
 - e) Procijeniti učinkovitost korektivne akcije putem procesa ponovnog izvođenja inspekcije/audita.

3.9. Procjena upravljanja

3.9.1. Procjena upravljanja je iscrpna, sveobuhvatna, sustavska, dokumentovana analiza upravljanja sustavom nadzora kvaliteta, kompanijskih standarda i procedura, koja treba da razmotri:

- a) Rezultate inspekcija kvaliteta, audita i sve druge pokazatelje;
- b) Sveukupnu učinkovitost upravljanja organizacijom u dostizanju postavljenih ciljeva.

3.9.2. Procjena upravljanja treba odrediti i ispraviti uočene negativne trendove i spriječiti, ukoliko je moguće, pojavu budućih odstupanja. Zaključci i preporuke nastale kao rezultat procjene trebaju biti poslani u pismenoj formi ka rukovodiocu odgovornom za preduzimanje akcije.

3.9.3. Odgovorni rukovoditelj treba odlučiti o učestalosti, formatu i strukturi internih aktivnosti na procjeni upravljanja.

3.10. Zapisi

3.10.1. Operator treba da održava tačne, potpune i lako dostupne dokumente o rezultatima Programa osiguranja kvaliteta. Ovi zapisi su suštinska osnova za operatora, te se na osnovu njihove analize određuju krajnji uzroci odstupanja od procedura i utvrđuju domeni u kojima se izvode korektivne akcije.

3.10.2. Na period od pet godina se čuvaju:

- a) Planovi audita;
- b) Inspekcije kvaliteta i izvještaji o auditima;
- c) Odgovori na nalaze;
- d) Izvještaji o korektivnim akcijama;
- e) Auditi po izvođenju korektivnih akcija i izvještaji o otklanjanju nedostataka;
- f) Izvještaji o procjeni upravljanja.

4 Odgovornost Sustava osiguranja kvaliteta za podugovarače

4.1. Podugovarači

4.1.1. Operatori mogu odlučiti da podugovore izvođenje određenih aktivnosti sa vanjskim agencijama za obezbjeđenje usluga kao što su:

- a) Zemaljsko odleđivanje/sprečavanje pojave zaleđivanja;
- b) Održavanje;
- c) Zemaljsko opsluživanje;
- d) Podrška letaćkih operacija (uključujući računanje performansi, planiranje letova, navigacijsku bazu podataka i dispeč);
- e) Obuku;
- f) Pripremu priručnika.

4.1.2. Krajnju odgovornost za podugovaranje snosi operator. Između operatora i podugovarača mora postojati ugovor u pisanoj formi koji jasno definiše usluge povezane sa sigurnošću letačkih operacija i kvalitet usluga koje sebi obezbjeđuju. Usluge podugovarača koje proizlaze iz ugovora i koje su povezane sa sigurnošću letačkih operacija, se navode u Priručniku osiguranja kvaliteta operatora.

4.1.3. Operator je dužan osigurati da podugovarač posjeduje neophodna ovlaštenja i odobrenja, kao i resurse i sposobnost za izvođenje zadataka.

5. Ljudski resursi i obuka za sustav kvaliteta

5.1. Ljudski resursi

Broj osoblja koje je uključeno u aktivnosti vezane za sustav kvaliteta mora biti prilagođen veličini i složenosti organizacije operatora i treba biti prikazan u odgovarajućim priručnicima.

5.2. Obuka

5.2.1 Operator treba da organizuje efikasna i kratka saopćenja s ciljem upoznavanja svog osoblja o sustavu nadzora kvaliteta.

5.2.2. Za osobe odgovorne za upravljanje sustavom osiguranja kvaliteta, operator treba osigurati obuku koja pokriva:

- a) Uvod u koncept sustava kvaliteta:
 - 1) Svrha sustava kvaliteta;
 - 2) Odgovornosti Odgovornog rukovoditelja;
 - 3) Uloga i odgovornosti Rukovoditelja kvaliteta;
 - 4) Odgovornosti i obaveze odgovornih rukovoditelja.
- b) Upravljanje kvalitetom;
 - 1) Razvoj;
 - 2) Primjena.
- c) Koncept osiguranja kvaliteta;
- d) Priručnici kvaliteta:
 - 1) Razvoj priručnika;
 - 2) Razvoj procedura;
 - 3) Procedure za pružanja usluga iz zraka;
 - 4) Razvoj programa osiguranja kvaliteta.
- e) Tehnike audita;
 - 1) Tipovi audita;
 - 2) Procjena podugovarača i auditi.
- f) Izvještaji i dokumentacija:
 - 1) Zapisi kvaliteta;
 - 2) Obrazci u sustavu kvaliteta, korištenje i razvoj.

g) Način funkcionisanja sustava kvaliteta u kompaniji.

5.2.3. Osim toga, Rukovoditelj kvaliteta mora poznavati:

- a) Propise koji regulišu pružanje usluga iz zraka;
- b) Obuku cjelokupnog osoblja, zahtjeve i procedure;
- c) Priručnik kvaliteta kompanije;
- d) Procedure navedene u Operativnom priručniku i Priručniku održavanja;
- e) Organizacijsku strukturu kompanije.

5.2.4. Operator mora osigurati obuku svih pojedinaca uključenih u upravljanje kvalitetom i za kratka uputstva ostalim uposlenim. Određivanje potrebnog vremena i sredstava zavisi od veličine i složenosti operacija.

5.3. Izvođenje obuke

5.3.1. Obuku iz domeni upravljanja kvalitetom vrše mnoge nacionalne ili internacionalne agencije. Operator treba da odredi da li je neophodno školovanje vlastitog osoblja. Operatori sa dovoljnim brojem kvalifikovanog osoblja mogu sami organizirati obuku.

6. Organizacije sa 20 ili manje stalno uposlenih

6.1. Uvod

Zahtjevi za uspostavljanje Sustava kvaliteta i za zapošljavanje rukovoditelja kvaliteta odnose se na sve operatore. Operatori se razvrstavaju u kategorije zavisno od broja stalno uposlenih.

6.2. Stupanj operacija

6.2.1. Operatori koji imaju pet ili manje stalno uposlenih smatraju se "veoma malim", a oni sa 6-20 uposlenih "malim" operatorima, u smislu zahtjeva sustava kvaliteta. Za stalno zaposlene podrazumijeva se rad od 35 ili više radnih sati sedmično.

6.2.2. Složeni sustavi kvaliteta mogu biti neodgovarajući za male ili veoma male operatore i napori neophodni za izradu priručnika i procedura za složene sustave mogu prevazilaziti njihove mogućnosti. Stoga je prihvatljivao da takvi operatori prilagode svoje sustave kvaliteta prema veličini i složenosti njihovih operacija i na odgovarajući način izvrše raspodjelu resursa.

6.3. Sustav kvaliteta za male/vrlo male operatore

6.3.1. Mali i vrlo mali operatori mogu razviti odgovarajuće liste pregleda (Check lists) u svrhu sustava osiguranja kvaliteta. Liste pregleda trebaju biti praćene odgovarajućim planom, koji zahtijeva kompletiranje svih zadataka unutar zadanog vremenskog okvira, zajedno sa izjavom o izvršenju periodičnog pregleda i analize od strane odgovornog rukovoditelja kompanije.

6.3.2. Mali operatori mogu odlučiti da koriste sopstvene ili vanjske auditore ili kombinaciju i jednih i drugih. U ovim slučajevima prihvatljivo je izvođenje audita od strane vanjskih stručnjaka i/ili organizacija u ime rukovoditelja kvaliteta.

6.3.3. Ukoliko je funkcija izvođenja nezavisnog audita kvaliteta izvedena od strane vanjskih auditora, plan audita treba biti prikazan u odgovarajućoj dokumentaciji.

6.3.4. Bez obzira na napravljene aranžmane, operator ostaje odgovoran za sustav kvaliteta i naročito za kompletiranje korektivnih akcija i vršenje ponovnih audita radi utvrđivanja da su nedostaci otklonjeni.

Dodatak 4

PROGRAM ODRŽAVANJA ZRAKOPLOVA

Program održavanja zrakoplova se bazira na izvještaju Odbora za pregled održavanja (*Maintenance Review Board Report*), gdje je to primjenjivo, i Dokumentu za planiranje održavanja proizvođača (*Type Certificate Holder's Maintenance Planning Document*) ili poglavlju 5 Priručnika održavanja (*Chapter 5 of Maintenance Manual*). Operator može obraditi strukturu i format ovih preporuka radi boljeg prilagođavanja konkretnim operacijama i kontrole Programa održavanja. Izmjene na odobreni Program održavanja trebaju biti doneseni u slučaju promjene preporuka koje je ustanovio proizvođač, zbog izvršenih modifikacija, stečenih iskustava tijekom eksploatacije, ili ukoliko to zahtijeva BHDCA.

Promjena intervala između periodičnih pregleda moguća je samo uz prethodno odobrenje BHDCA.

Program održavanja operatora treba biti periodično analiziran u cilju osiguravanja usaglašenosti sa preporukama proizvođača, važećom revizijom Odbora za pregled održavanja, obaveznim zahtjevima za održavanje i trenutnim stanjem zrakoplova.

Program održavanja sadrži sljedeće:

- a) Tip/model i registarske oznake zrakoplova, motora, i gdje je to primjenjivo, pomoćnih izvora snage (APU) i propelera;
- b) Naziv i adresu operatora;
- c) Identifikaciju dokumenta od strane Operatora, nadnevak izdavanja i broj izdanja;
- d) Izjavu potpisanu od strane operatora da će navedeni zrakoplovi biti održavani u skladu sa programom i da će program biti periodično pregledan i ažuriran;
- e) Sadržaj i listu efektivnih stranica;
- f) Periodične preglede koji odražavaju pretpostavljeno korištenje zrakoplova. Predviđeno korištenje treba biti navedeno sa uključenom tolerancijom ne većom od 25%. Ako ne može biti predviđeno korištenje moraju se navesti vremenska ograničenja;
- g) Procedure za povećanje vremenskog intervala između periodičnih pregleda, ukoliko je to primjenljivo i prihvatljivo za BH DCA;
- h) Obavezu zapisivanja nadnevka i referenci za odobrene izmjene inkorporirane u program;
- i) Detalje pretpoletnih radova na održavanju koje izvodi osoblje održavanja, a koji nisu navedeni u Operativnom priručniku kao radovi koje izvodi letačko osoblje;
- j) Precizirane zadatke i periode (intervale/učestalosti) na kojima svi dijelovi zrakoplova, motora, pomoćnih izvora snage, komponenti, pomoćnih uređaja, opreme, instrumenata, električnih i radio uređaja, i pridruženih sustava i instalacija trebaju biti pregledani, uključujući tip i vrstu inspekcije;
- k) Periode u kojima pojedini elementi, uređaji ili sustavi trebaju biti provjereni, očišćeni, podmazani, nadopunjeni, prilagođeni i testirani, ovisno o tome koji su od prethodno navedenih zadataka primjenjivi;
- l) Detalji o pojedinim strukturalnim inspekcijama ili programima testiranja izabranih uzoraka flote;
- m) Detalji o programu kontrole sprečavanja korozije, ukoliko je primjenjivo;
- n) Vremenske intervale i procedure za prikupljenje podataka o praćenju stanja motora;
- o) Periode u kojima je neophodan remont i/ili zamjena pojedinih dijelova;
- p) Unakrsnu referencu na druge dokumente odobrene od strane BHDCA u kojima su navedeni detalji radova na održavanju vezani za dijelove sa ograničenim životnim vijekom, zahtjevima za održavanje

ustanovljenim u toku postupka certifikacije tipa zrakoplova (*Certification Maintenance Requirements - CMR 's*) i naloga za plovidbenost;

q) Detalje, ili referencu, o zahtijevanom programu praćenja pouzdanosti ili statističke metode neprekidnog nadzora;

r) Izjavu da će primijenjivana praksa i procedure biti u skladu sa instrukcijama održavanja ustanovljenim od strane proizvođača (*Type Certificate Holder's Maintenance Instructions*). Ukoliko su procedure navedene u prilagođenom Priručniku za održavanje koji koristi operator i koji odobri BHDCA, izjava treba navesti kao referencu ovaj priručnik;

s) Svaki navedeni zadatak održavanja treba biti definisan u odjeljku definicija unutar Programa održavanja.

Dodatak 5

TEHNIČKA KNJIGA ZRAKOPLOVA

Tehnička knjiga zrakoplova mora osigurati zapisivanje kvarova, otkaza i uočenih nedostataka nakon svakog leta i zapisivanje svih podataka o radovima na održavanju izvršenim na zrakoplovu za vrijeme između dva planirana periodična pregleda. Tehnička knjiga zrakoplova može biti u pisanoj ili elektronskoj formi, ili njihovoj kombinaciji.

Tehnička knjiga zrakoplova sadrži sljedeće:

Sekcija 1: Naziv i adresa operatora, tip zrakoplova i registarska oznaka.

Sekcija 2: Važeći Certifikat o povratku zrakoplova u eksploataciju (*Certificate of Release to Service*) nakon izvršenog posljednjeg periodičnog pregleda i podatke o narednom planiranom pregledu.

Sekcija 3: Pojediniosti o svim informacijama neophodnim za osiguranje sigurnosti letenja, što uključuje:

- a) Tip zrakoplova i registarske oznake;
- b) Nadnevak i mjesto polijetanja i slijetanja;
- c) Tačna vremena polijetanja i slijetanja;
- d) Ukupan broj sati naleta i ciklusa;
- e) Pojediniosti o bilo kojem otkazu, kvaru ili nepravilnom funkcionisanju koji utiču na plovidbenost zrakoplova ili sigurno izvođenje operacija. Unos takvih podataka mora biti potpisan od strane vođe zrakoplova;
- f) Dodatu količinu goriva i maziva; ukupnu količinu goriva u svakom rezervoaru na početku i kraju leta; planiranu količinu goriva za nadopunjavanje i stvarnu vrijednost nasutog goriva; podatke o izvršenom odleđivanju i radovima na sprečavanju zaleđivanja: početak i završetak operacija, tip tečnosti, odnos voda/tečnost za odleđivanje u smjesi;
- g) Potpis nakon izvršenog pretpoletnog pregleda.

Sekcija 4: Pojediniosti o svim odgođenim radovima održavanja. Svaka stranica ove sekcije treba biti označena serijskim brojem i treba da omogući zapisivanje sljedećih podataka:

- a) Unakrsnu referencu za sve odgođene radove na održavanju, tako da je moguće odrediti prvobitno zapisivanje o pojavi kvara u Sekciji 3;
- b) Nadnevak pojave kvara;
- c) Kratke informacije o kvaru;

d) Pojedivosti o mogućem otklanjanju kvara ili referencu na dokument koji sadrži informacije o otklanjanju kvara.

Sekcija 5: Pojedivosti o procedurama za pružanje tehničke podrške u slučaju pojave kvarova tijekom izvođenja operacija.

Dodatak 6-Zahtjev za izdavanje Potvrde za pružanje usluga iz zraka

BOSNA I HERCEGOVINA Ministarstvo komunikacija i prometa Direkcija za civilno zrakoplovstvo		BOSNIA AND HERZEGOVINA Ministry of Communications and Transport Directorate of Civil Aviation
---	---	--

ZAHTEJEV ZA IZDAVANJE POTVRDE ZA PRUŽANJE USLUGA IZ ZRAKA

(AERIAL WORK CERTIFICATE – AWC)

☐ Izdavanje AWC	☐ Izmjena/dopuna AWC ☐ Flote ☐ Rukovodstva/organizacije ☐ Specifikacije operacija i ovlaštenja	☐ Produženje AWC
--	---	---

Operator:	AWC No:
-----------	---------

Objašnjenje (upustvo):

- Zahtjev za AWC sadrži:
 Strana 1 : Opšti podaci
 Strana 2 : A – Informacije o rukovodstvu
 Strana 3 : B – Podaci o zrakoplovima
 Strana 4 : C – Sustav održavanja
 Strana 5 : Prilozi
- Ovaj zahtjev se koristi za prvo izdavanje AWC, izmjenu/dopunu i produženje AWC.
 Za prvo izdavanje i produženje AWC, molimo Vas da popunite zahtjev u potpunosti, a za izmjenu/dopunu AWC popunite dio Opšti podaci i one dijelove zahtjeva gdje je došlo do izmjene/dopune.
 Molimo Vas da priložite sve potrebne dokumente, priloge i uplate propisanih taksi i naknada. Zahtjev sa svim potrebnim dokumentima i prilogima dostaviti u Direkciju za civilno zrakoplovstvo BiH, ul. Fehima Ef. Čurčića br 6, Sarajevo

Mjesto	Nadnevak	Odgovorni rukovoditelj (<i>Accountable Manager</i>)

A – INFORMACIJE O RUKOVODSTVU

Operator	
Adresa operatora	
Telefon	
Fax	
E-mail	
IATA/ICAO kod	
Baza operatora	

Osoblje

Funkcija koju obavlja	Ime i prezime	Telefon	E-mail
Odgovorni rukovoditelj (<i>Accountable Manager</i>)			
Odgovorna osoba za letačke operacije (<i>Postholder Flight Operations</i>)			
Odgovorna osoba za zemaljske operacije (<i>Postholder Ground Operations</i>)			
Odgovorna osoba za obuka posada (<i>Postholder Crew Training</i>)			
Odgovorna osoba za sustav održavanja (<i>Postholder Maintenance System</i>)			
Odgovorna osoba za sustav kvaliteta (<i>Quality Manager</i>)			

B – PODACI O ZRAKOPLOVIMA			
Operator			
Tip zrakoplova			
Godina proizvodnje			
Model			
Serijski broj			
Registarska oznaka	Broj sjedišta	MTOW	Ugovor –Leasing (broj, dry, wet , period važenja ugovora)
Vlasnik zrakoplova, adresa i država			
Operativni i finansijski uvjeti najma		Priložiti ugovor o najmu (<i>Leasing Contract</i>)	
Vrsta operacija			
☐ Izbacivanje kemikalija	☐ Izgradnja	☐ Operacije u nuždi	
☐ Ispitivanje iz zraka	☐ Reklamiranje i saopčavanje	☐ Vuča jedrilica	
☐ Osmatranje i nadgledanje	☐ Proizvođenje turbulencije	☐	
☐ Aeromiting	☐ Drugo (navesti)	☐	
Planirane rute i regioni-oblasti letenja			
Ograničenja			
☐ VFR dan		☐ VFR dan/noć	
☐ Drugo (navesti)		☐	
Posebna ovlaštenja/odobrenja za zrakoplov			
☐ Cat II RVR (m), DH (ft)		☐ RNP	
☐ LVTO RVR (m)		☐ Helicopter Operations	
☐ MNPS		☐ Dangerous Goods	
☐ RVSM		☐	
☐		☐	
☐		☐	
C – SUSTAV ODRŽAVANJA			
Kompanijski priručnik održavanja (MME)		Rev. status	
Kompanijska tehnička knjiga		Rev. status	
No A/C	Tip zrakoplova <i>Aircraft Type</i>	Status programa održavanja <i>Maint. Prog. Rev. Status</i>	CPCP Rev. Status <i>CPCP Rev. Status</i>
Ugovori o održavanju			
Tip zrakoplova	Kompanija za održavanje/Država	JAR – 145 ili AMO - Odobrenje br.	
Motor/Propeler/APU	Kompanija za održavanje/Država	JAR – 145 ili AMO - Odobrenje br.	
Drugi ugovori (naznačite)	Kompanija za održavanje/Država	JAR – 145 ili AMO - Odobrenje br.	
Mjesto	Nadnevak	Potpis odgovorne osobe za održavanje zrakoplova	

Ovim izjavljujem da sam upoznat sa odredbama Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine i da sam u potpunosti razumio zahtjeve koje se odnose na izdavanje Potvrde o pružanju usluga iz zraka (AWC). Takođe sam upoznat i posjedujem trenutno važeće primjerke dokumenata ICAO Annex 6, Pravilnika o pružanju usluga iz zraka i drugih podzakonskih akata koji su trenutno na snazi u Bosni i Hercegovini.

Dole potpisani potvrđuje da je ovlašten u ime operatora i da garantira da će sve aktivnosti biti financirane i izvedene sukladno sa propisanim zahtjevima.

Nadnevak	Ime i prezime odgovornog rukovoditelja (Accountable Manager)	Potpis odgovornog rukovoditelja (Accountable Manager)

PRILOZI

Molimo Vas da navedete i ostale priloge koje ste dužni priložiti uz zahtjev

☐ Registracija poduzeća	☐ Osiguranje (aviona, putnika, prtljaga, treća lica itd)
☐ Organizacijska shema sa podacima o uposlenim	☐ Zemaljski kapaciteti (vlasništvo, ugovor o najmu)
☐ Završni račun ili šestomjesečni obračun	☐ Uvjerenje o plovidbenosti
☐ Biznis plan	☐ Upis u registar
☐ Operativni priručnik	☐ Dozvola za rad radio stanice
☐ Program sigurnosti	☐ Uvjerenje o buci
☐ Podaci o članovima posade (dozvole, ljekarsko uvjerenje)	☐ Lista Minimalne Opreme (MEL)
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

NAPOMENA:

Popunjeni zahtjev za prvo izdavanje AWC ste dužni dostaviti najkasnije 90 dana prije početka planiranih operacija.

Popunjeni zahtjev za produženje AWC ste dužni dostaviti najkasnije 60 dana prije isteka valjanosti.

Popunjeni zahtjev za izmjenu ili dopunu AWC ste dužni dostaviti najkasnije 30 dana prije namjeravane izmjene ili dopune AWC.

Dodatak 7- Obrazac za podatke o rukovodećem osoblje

<i>BOSNA I HERCEGOVINA Ministarstvo komunikacija i prometa Direkcija za civilno zrakoplovstvo</i>		<i>BOSNIA AND HERZEGOVINA Ministry of Communications and Transport Directorate of Civil Aviation</i>
---	---	--

Podaci o rukovodećem osoblju za koje se zahtijeva odobrenje sukladno sa odredbama Pravilnika o pružanju usluga iz zraka:

(Details of Management Personnel required to be accepted as specified by Regulation on Aerial Work)

1. Ime:

(Name)

2. Funkcija:

(Position):

3. Kvalifikacije značajne za točku 2. – funkciju:

(Qualifications relevant to the item (2) position):

4. Radno iskustvo značajno za točku 2. – funkciju:

(Work Experience relevant to the item (2) position):

Potpis:

(Signature):

Nadnevak:

(Date):

Molimo Vas da popunjeni obrazac pošaljete preporučenom poštom na adresu BH DCA:

(On completion, please send this form under confidential cover to the BH DCA):

Organizacija:

(Organization):

Popunjava BH DCA

(BH DCA use only)

Ime i potpis ovlaštene osobe BH DCA za prihvatanje gore navedene osobe:

(Name and signature of authorized BH DCA staff member accepting this person):

Potpis:

(Signature):

Nadnevak:

(Date):

Ime:

(Name):

Odjel:

(Office):

Dodatak 8- Izgled Potvrde o pružanju usluga iz zraka

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo komunikacija i transporta
Direkcija za civilno vazduhoplovstvo

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry of Communications and Transport
Directorate of Civil Aviation

POTVRDA O PRUŽANJU USLUGA IZ ZRAKA
AERIAL WORK OPERATOR CERTIFICATE

AWC-No.: XXX

U ime BH DCA ovim se potvrđuje da je
On behalf of the BH DCA it is hereby certified that

[Naziv Operatora]

[Adresa Operatora]

zadovoljio zahtjeve propisane Zakonom o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine, Pravilnikom za pružanje usluga iz zraka i odgovarajućim podzakonskim aktima i da je utvrđena sposobnost za pružanje usluga iz zraka, pod uvjetima navedenim u specifikaciji operacija.

has satisfied the Operator Certification requirements prescribed in Civil Aviation Law of Bosnia and Herzegovina, Regulation on Aerial Work and applicable national legislation and has been found competent to conduct Aerial Work Operations, subject to the conditions of the attached Operations Specifications.

Ova Potvrda nije prenosiva i ukoliko se ranije ne suspendira ili poništi, ostaje važeća do **[nadnevak važenja]**.
This Certificate is not transferable and unless sooner suspended or revoked, shall continue in effect until [date of validity].

Issued at:

Date:

Signature: _____

Name: _____

Title: _____

M.P.

Dodatak 9- Specifikacije operacija Potvrde o pružanju usluga iz zraka

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo komunikacija i transporta
Direkcija za civilno vazduhoplovstvo

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry of Communications and Transport
Directorate of Civil Aviation

POTVRDA O PRUŽANJU USLUGA IZ ZRAKA Br. XXX
AERIAL WORK CERTIFICATES No. XXX

SPECIFIKACIJE OPERACIJA
OPERATIONS SPECIFICATIONS

[Operator]

- A) **Tip operacija**
(Type of Operations)

- B) **Tip zrakoplova**
(Type of Aircraft)

- C) **Područje operacija**
(Area of Operation)

- D) **Posebna ograničenja**
(Special Limitations)

- E) **Posebna ovlaštenja/odobrenja**
(Special Authorisations/Approvals)

- F) **Registarske oznake zrakoplova**
(Aircraft Registration Marks)

Issued at:

Date:

Signature: _____

Name: _____

Title: _____

M.P.